

Издава на 15 и на 30 сѣ-
кя мѣсѣцъ.

Писма, статии и дописки
са испроваждатъ до Ивана А-
жепова въ Букурещъ, до Д.
В. Хранова въ Русчукъ и до
кн. „Промышление“ въ Па-
риградъ.

Редакцията са намира
на Calea Muzilor, № 122.

ЗНАНИЕ

Годишната цѣна на вѣ-
стникътъ е:
За Ромѣния . . . 12 фр.
За сѣчка Европей-
ска Турция, за Сър-
бия и Австрия . . . 16 „
За Россия . . . 5 р.

Неплатени писма са вър-
щатъ назадъ.

ИЗДАНИЕ ЗА НАУКА И ЛИТЕРАТУРА.

* * *

Ако ти отнѣмешъ
Моето имане,
Мангалътъ, тиганътъ,
Къщните сахане,
Ако ти запалишъ
Мойта воденица,
Иль ако измамишъ
Мойта годѣница,
То у менъ остава
Една свѣтла сила,
Която е върна
Надѣждна и мила;
Нея вече не може
Никой да набара,
Защото честъта е
Съсъ опитность стара.

ДѢДАТА НЕ ПРИЛИЧАТЪ НА БАЩИТЕ СИ.

IV.

Яковаки испълнилъ своето обѣщание. Единъ
день преди св. Илия той са намиралъ вече заедно
съ своята дъщеря въ огърченното село Воденъ и
приготовлялъ са да посѣти живописните манастире,
които са бѣлѣле тамъ горе на планината. Въ чис-
лото на дружината, която са съединила съ Яковаки
и която имала сѣщата цѣль, силе познатиятъ вече
намъ Никола, два ерменца и три ерменки, три блѣ-
дни кокони и единъ попъ, баба Кера и киръ Сотира-
ки. Поклонниците пренощувале въ метохътъ на св.
Богородица, който служи въ това село за гостини-
ца, пробудиле са рано и испроводиле манастирски-
те служители да имъ намѣратъ мулета, на които ми-
слиде да извършатъ своето поклонническо пътеше-
ствие. Мулетата са явиле тутакси, защото у сѣки
воденски селѣнинъ ги има достаточнo, и поклонни-
ците насѣдале на тѣхните самаре и навървиле са
единъ слѣдъ други, защото пътьтъ билъ тѣсенъ до
най-последнята степенъ. Никола и киръ Сотираки,
които имале свои собствени коне, останале най-на-
задъ, а предъ тѣхъ са повдигала баба Кера, която
пжшкала часъ-по-часъ, обвиняла своето муле за не-
говото невнимание камъ нейните стари кости, обжр-
щала са назадъ и кливала съ главата си на киръ
Сотираки, глѣдала напредъ и въздишала, държала

са съ дѣсната рѣка за дебѣлиятъ кръстъ и раз-
сказвала пѣщо си, което останало неизвѣстно и за киръ
Сотираки, който не можѣлъ да бѣде внимателенъ по
причина на своето мазно тѣло, и за Ралу, на която
главата била запята съвсѣмъ съ други мисли. Пър-
вото лице, което вървѣло преди тоя керванъ, билъ
единъ отъ воденските жители, който са завѣлъ да
доведе поклонниците до желаното мѣсто пѣши и съ
пушката на рамо за нищожно възнаграждение, за-
щото това възнаграждение са удвоило отъ калугерете
на манастирътъ св. Кирикъ и съ доволно привлѣка-
телна трапеза въ сѣщиятъ манастиръ. За да си даде
по-голъма важность, тоя воденски юнакъ, който оби-
чалъ да говори за еллинските „паликарии“ и за тѣх-
ните велики подвиги, глѣдалъ насамъ-нататакъ, разглѣ-
двалъ пушката си почти сѣка минута, говорилъ за
нѣкакви си хайдуци, кръстилъ са и запиралъ са на сѣ-
ки двѣ крачи. Сѣчкото това са не харесало на на-
шите поклонници, а особено на баба Кера, която
цѣвила животътъ си твърде високо и която не оби-
чала да глѣда пи на едно смъртоносно оръжие.

— Хей, не сочи съ пушката си камъ мене, ви-
кала добрата жена и затуляла съ рѣка очите си. —
Дяволътъ си нѣма работа. Моятъ покойни мъжъ,
киръ Янко, си извади лѣвото око съ проста пушкал-
ка, ако куршумътъ й и да бѣше отъ ленъ. . . Ехъ,
да та земе дяволътъ, какавъто си. . . ! Киръ Сотираки,
кажи му да не сочи съ пушката си камъ мене. . .

— Злото въ море са не дави, и въ огънь не
гори, и отъ пушка са не бои, говорилъ прислѣдовате-
лътъ на разбойниците и повтарялъ своите подиграв-
ки. Изведпашъ пушката му са отпѣнала и грѣмна-
ла; мулетата трѣпнале, сѣгнале са и отстъпиле на-
задъ; баба Кера, свѣщенникътъ, двѣте ерменки и
киръ Сотираки паднале на земята; двѣте мършави
кокони и ерменците охнале; Яковаки и Никола из-
рѣкле нѣколко не твърде приятни думи за мъжес-
твенниятъ проводачъ, ако и да имъ било доволно
приятно да поглѣдатъ на тая величественна карти-
на; само Ралу останала хладнокръвна и глѣдала
съвсѣмъ равнодушно около себѣ си, чегато нищо осо-
бенно не са е случило, — мислите й биле ограни-
чени съвсѣмъ на другъ предмѣтъ.

— На тоя свѣтъ нѣма добри хора, мислила тя.
— И тато не е по-добаръ отъ другите мъже и же-
пи. Той и самъ види, че пито азъ съмъ за Сотира-
ки, нито Сотираки е за мене, а обѣщава му, дава
му надѣжда! . . . Нека са запознаятъ и нека са раз-

говоратъ сами,“ каза той на баба Кера. Какво ща да са запознавамъ и какво ща да са разговарямъ? „Свинята са цѣни по мастята, а човѣкътъ по умѣтъ,“ казватъ хората; а у Сотираки има повече масть, нежели мозакъ. „Ти не си вече дѣте и трѣба да помислишъ за своето бждѣще, казва тато. — Ние сме сиромаси хора, а нашите пловдивски ергене търсатъ не добра жена, а много пари и богата прика.“ А какво иска той да каже съ тие думи? — Земи Сотираки, защото азъ не мога вече да та храна. Въ това време тя са обхрнала и поглѣдала на Сотираки, който чистилъ дрѣхата си послѣ своето падение, и била готова да са засмѣе отъ сичкото си сѣрце. Сотираки билъ червенъ, като ракъ; на лицето му са появилъ едаръ потъ; очите му биле пълни съ сълзи; изъ устата му текла кръвъ; а жълтите му панталоне биле вапцани съ свѣтлозелената вапцилка на треводните животни.

— Тоя конь, рано или късно, ще да ма убие, викалъ той и билъ коньтъ си съ камакъ по челото. — Утре ща да го продамъ. Яростта на киръ Сотираки била силна, но коньтъ чинилъ седемъ хилѣди гроша, слѣдователно голѣмата сума му не позволяла ни най-малко да го удари въ очите и да свади цѣната му.

— А азъ отъ сега пататакъ никога нѣма да вѣда муле, говорила баба Кера и държала кълката си. — Едно време мама говорѣше, че когато мулето и магарето ходатъ, то копитата имъ казватъ: „мотика, допата,“ а когато коньтъ чука съ подковите си, то вива: „живо и здраво, на памукъ ще да паднешъ.“

— А защо живѣе тая бабичка? мислила Ралу. — На земята е тѣшко и безъ нея. Види са, че баща ми никакъ не е можѣлъ да открие Сотираки безъ нея. . . Никога нѣма да обикна тоя човѣкъ. Азъ твърде ясно вида, безъ да са запознавамъ и безъ да са разговарямъ съ него, и душата му, и характертъ му. Ако тоя човѣкъ има на сѣрцето си нѣщо свѣто и нѣщо мило, то това нѣщо сѣ парите. А защо той не потърси изъ градътъ нѣкое богато момиче, което би смѣсило капиталете на баща си съ Гушовите жълтици? Защо! Разбира са за това, че богатото момиче ще да поиска отъ него и голѣми нѣща, слуги и слугини, а азъ ща да бѣда принудена да мѣлча, защото сиромашията са не прощава ни на най-добриятъ човѣкъ. . . Но азъ го прощавамъ, защото и другите мѣже не сѣ по-добри отъ него! Сичките наши пловдивчене са кланятъ само на парите, както евреите на кивотъ-завѣтътъ; въ тая вѣра тие сѣ са родиле, въ нея ще и да умратъ. Ако неговата болѣсть са свърши нѣкога, то ще да са свърши именно въ онова време, когато той унищожи сичките живи страни въ моето сѣрце и когато преобрази душата ми на изтъркана, никому непотрѣбна, подлога. Азъ мисла, че само Никола е направенъ друго-яче. . . Неговата душа още не е укаляна съ нашите пловдивски страсти или съ грѣцката нравственостъ, която не излиза изъ кръгътъ на кесите. Въ това време Ралу поглѣдала на Никола и потвърдила думите си съ явно доказателство. Никола не билъ хуба-

вещъ, но не едно момиче и не една млада жена, у която вѣрниятъ сѣпругъ приличалъ на Сатурна, въздишала за него. Неговите черни, като вжгленъ, очи горѣле изъ-подъ черните му вѣжди и глѣдале мирно, умно, кротко и привлѣкательно; но бивале минути, когато тие покойни очи пѣрскале искри и въ тѣхъ са сѣсрѣдоточалъ сичкиятъ огънь на неговата бърза и жива натура; въ тие рѣдки мигновения тие очи горѣле съ оная пламенна страсть, която въ своето проявление не знае нито предѣли, нито закони. Черните и тѣнките негови мустаки, които биле доволно дълги, давале още по-голѣма аленина на неговите устни, и придавале на лицето му чудно юнашко выражение.

Никола знаелъ, че баба Кера е ходила да иска Ралу за Сотираки и че Яковаки е изявилъ сѣгласие, но посжѣтовалъ е бждѣщите сѣпруги да са запознаятъ въ времето на тѣхното пътешествие по манастирете и да довършатъ захванатото. Най-напредъ сѣрцето на Никола са стиснало въ гърдите, и той са рѣшилъ да глѣда своята работа и да не ходи вече въ къщата на Яковаки. „Кой съмъ азъ и какво искамъ? питалъ той самъ себѣ си. — Сиромасъ бжлгаринъ, който има здрави мишници, добро сѣрце и малко пари. Ралу трѣба да земе нѣкой богать търговецъ или нѣкой чорбаджийски синъ, Ако Яковаки и да е добаръ и умень човѣкъ, но той твърде добре знае, че на жените трѣбатъ наките, маргаритаръ, елмазе, копринени фустане, шалове, слугини и други такива. . . Тие глѣдатъ на мене, като на дѣте, което нѣма въ градътъ ни ни родители, ни роднини, ни приятели, и което трѣба пошѣкогашъ да са помилва за богъ да прости! . . Не трѣбатъ ми тие милости. . . Отъ днесъ пататакъ моятъ кракъ нѣма да престѣпни презъ прагътъ имъ. Но ще ли това добро и умно момиче да живѣе щастливо съ богатата торба, която може да принесе полза само на свѣщарете и на сапунджиете? Азъ твърде добре зная, че тоя човѣкъ ще да положи твърде рано това добро момиче въ студениятъ гробъ. Изжрво, той никога нѣма да ѝ прости нейната сиромашия, която въ нашиятъ градъ са счита за най-красенъ порокъ; а второ, той никога нѣма да заборава, че я е купилъ за своето богатство.“

Никола е ималъ пълно право. Който познава характертъ, правите, наклонностите и идолопоклонството на пловдивските граждани, които мѣратъ даже и царството небесно съ златенъ аршинъ, той непременно трѣба да потвърди Николовите думи. Ако пловдивчининъ са ожени за сиромашко момиче, което излиза подъ брачниятъ вѣнецъ съ празна кесия, то тоя неговъ постѣшокъ въ неговите собствени очи са счита за такавъ античенъ подвигъ, който обикновено носи название безкористие, великодушие и благородство, и ошастливенната отъ тая висока добродѣтель сиромашкиня, която презъ сичкиятъ си животъ не може да са расплати съ него за неговите добри душевни качества, е длѣжна ежедневно и ежеминутно да му трѣпере или да му сѣставлява нелицемѣрно наслаждение съ най-страстната любовь и съ най-

вжстърженното уважение. Той си играе съ най-свѣщените страни на човѣческото сърце, глѣда равнодушно на своята робиня, смѣе са на нейната искренност, дава ѝ названия „проста“ и „сойсусь“, мжчи я съ ситни и съ неумѣстни трѣбования, омжрзва ѝ съ своите глупави разсѣждения „за щастieto на богатите“, а изъ тие разсѣждения постоянно наднична сѣжаление, раскаяние и раздражение; постоянно говори за бѣдѣщността на дѣцата си, изпаса на видъ почти сѣка минута своето великодушие и постоянно увеличава своите лични душевни качества; той, като шржкъ-муха, бржичи надъ нея, утравя нейниятъ животъ ту съ своите хамаалски нѣжности, ту съ своятъ тѣжакъ поглѣдъ, ту съ своите правоучения; най-послѣ, той, като гржцки философинъ, открива въ себѣ си сѣки день и сѣки часъ нови великодушни проявления и нови неопровжржими доказателства за необяснимото свое благородие, и изисева отъ робинята си нови потоци нѣжности, привязанности, уважения, преданности и послушания. А изъ сичкото това произлизатъ такива трагически послѣдствия, щото бѣднатата жена захваща да презира своятъ великодушень тиранинъ, захваща да са срамува за него, захваща да глѣда на своето сжпружество като на тѣжакъ кржестъ, когото е длжжна да носи тжриѣливо и покорно до самиятъ гробъ, и умира правственно. Но срѣцатъ са и такива натура, които са хвжргатъ въ обятията на друго и великодушните мжже биватъ принудени да носатъ воловски рогове и да скриватъ своето безчестие.

Освѣпъ баба Кера, която въ пжрвите минути послѣ паданието си са заклѣла да пжтува пѣши по острите камане, но да не испжлни обѣщанието си, сичките пжтници сѣднале на сламенните самаре и захванале да са повдигатъ напредъ; но порѣдокътъ, послѣ описанното кораблокрушение, са измѣнилъ окончателно. защото въ онова време, въ което нещастните сжбирале своите припадлжжности, кжрпи, ножета, сахате и други такива, и старале са да са качатъ изново на плашлавите животни, Никола бутналъ коньтъ си, помогналъ на двамина да станатъ и излѣзалъ напредъ. Въ това време съ неосторожниятъ Ахилесъ са случило довольно неприятно произшествие, защото ремниците на талатиновите юзди биватъ кораби и защото ржката на Никола била довольно силна. Но освѣнъ тая операция, когато Никола земалъ пушката на безстрашниятъ аргонавтинъ, то кондакътъ ѝ са свалилъ нѣколко пжти на плѣщите му, послѣ щото сичко приняло спокоень или поклоннически видъ. Но впечатлението, което прсизлѣзло отъ тая операция, имало и психологическа прелѣсть. Попѣтъ закривалъ очите си и не желалъ да глѣда какъ биятъ православень христиенинъ, ерменците сжвѣтовале Никола да удря по-юнашки, ерменлийките цищѣле, мжршавите кокони охале, Яковаки викалъ на операторьтъ да престане, Сотираки са радвалъ душевно, баба Кера повтаряла: „Тжй му трѣба. . . Да си живь, синко! Хубаво и богато момиче ща да ти намѣра.“ Само Ралу глѣдада съ невинно сѣжаление и сжрцето ѝ са стискало въ гжрдите.

Но скоро поклонниците достигнале до манастирътъ св. Кирикъ и Юлита и сичко било забравено. Тие биле посрѣшнати отъ игуменьтъ на манастирътъ и отъ нѣколко души калугере, които ги повѣле камъ черковата, дѣто сѣки православни христиенинъ е длжженъ да запише името си въ дебѣлата книга, да пине водица изъ агиазмата, да свали отъ душата си нѣколко прегрѣшения и да закржпи дупката, която са е появила въ джебовете на свѣтите отци послѣ тѣхното пжтувание въ Пловдивъ. Отецъ „игуменосъ“ носилъ гиздава камилавка, морава копривена ентерия, синъ поѣсъ и алени шалваре. Очите на свѣтиятъ отецъ играле двойни роли, а лицето му имъ подражало буквально: ту са усмихвало на поклонниците и виражало вѣжливостъ и искренностъ, ту са вжсило, ерчило и хвжргало езуитски поглѣди. Съ една дума, тоя благовоспитанъ човѣкъ билъ вѣжливъ съ младите жени, вископоклонень предъ богатите тжрговци, почителень камъ бабичките, горделивъ камъ бжлгарете и повѣлителень камъ селѣнете. Съ такива качества са отличава и по голѣмата частъ отъ манастирските братства. Но най-главното достоинство на свѣтите отци вжобще са заключава въ това, че сичките тие иматъ поетически чувства и умѣятъ да откриятъ агиазми и други привлѣкателни свѣтини на най-прекрасните и на най-живописните мѣста. Манастирътъ св. Кирикъ и Юлита са намира на такава великолѣпна мѣстность, на която не би са отказале да пренесатъ престолете си даже и Олимпийските богове, а особенно Юпитеръ, който има грѣшна слабостъ камъ населенните съ смжртни сжщества села и градове. Изъ тоя манастиръ са види сичката пловдивска равнина; види са Пловдивъ, Пазарджикъ и цѣли стотини села и градовци; видатъ са вжрховете на Стара планина; видатъ са множество рѣки, гори и вжзвишения; види са Марица, която блѣщи отъ лучите на слжнцето; най-послѣ, жжлтѣятъ са ниви, зеленѣятъ са джрвета и ливаде и бѣлѣятъ са сипѣе и планински скали. Воздухътъ около манастирътъ е пжленъ съ благоухания, а гжстите джрвета не позволяватъ на слжнечната топлина да безпокои ни най-малко дебѣлите постници, които сж оставиле грѣшниятъ свѣтъ за спасението на душите си и за царството небесно на сичкото православно христианство.

Нашите богомолци проживѣле въ тоя земни рай цѣла недѣля, изскачвале са на вжрхъ плацината, посѣтиле още два манастира и най-послѣ намислиле да са вжрнатъ назадъ, защото гостеприѣмните калугере цѣдиле кесиите имъ крайно немилостиво. Пжрвиятъ день тие са явиле предъ богобоязливите христиене и расказале имъ, че желаятъ да подноватъ божиятъ храмъ и трѣбовале почти настоятелно тѣхната помощъ; на вториятъ день тие подновяле параклисътъ и молиле поклонниците да пожертвоватъ нѣщо повечко за иконите му; на третиятъ — просиле за братията и за тѣхните собственни гжрла; на четвъртиятъ — за агиазмата; на петиятъ — за „вѣчно поминание“ и т. н., така щото, ако поклонниците да би проживѣле въ манастирътъ цѣлъ месѣцъ, то най-послѣ би биле принудени да дадатъ нѣкоя пара и за душеспа-

сеннето на манастирските кокошки, които биле доводно многочисленни. Игуменът, който са водил по предначертанна програма, по която тръбало да изнесе пълно предложение и на осмият ден, посвѣтовалъ пѣтниците да останатъ още единъ денъ въ манастирътъ, защото, по неговите думи, презъ тоя денъ непременно тръбало да удари градъ съ опашки; но поклонниците, които усѣщале вече и безъ тоя денъ чувствителна джебна празностъ, са постарале да му не повѣрватъ и захванале да са стѣгатъ за шѣтъ, защото новиятъ духъ, който са нарича скептицизмъ, отчасти не е останалъ чуждъ и на пловдивчене. Въ това време баба Кера стояла предъ киръ Сотираки, глѣдала съ сѣжаление въ очите му и говорила съ нѣкакво си полупрезрѣние и полусѣжаление: „Цѣла недѣля са измина, а ти се още са канишь да ѝ кажешъ двѣ думи! Тѣй са хората не женатъ. . . Иди при нея, хвани я за рѣката, заведи я на страна и кажи ѝ, че ти са харесва и че искашь да ти бѣде жена. . . Азъ вида, че ти ще да облизвашъ устните си на гладно сѣрце! Видишь ли, какъ онзи дяволъ, Никола, ѝ глѣда въ очите? Сичкиятъ денъ сѣди съ нея и разказва ѝ за нѣкакви си честни хора, за нѣкакви си орисници и за нѣкакви си щастливи дни. А ти? — Тя му глѣда въ очите, усмихва му са, клати му глава и въздиша. И отецъ игуменъ е забѣлѣжилъ вече нѣщо си. „Бабо Керо, за кого ще да задомишь онова момиче?“ ма попита той и посочи съ пѣрстъ камъ Ралу. „За Сотираки,“ му казахъ. „А мене са чини, каза той, че тя ще бѣде грабната отъ онзи гарванъ“ (отъ Никола).

— Не грижи са, казалъ киръ Сотираки и навѣсилъ челото си. — Който има брада, той си има и гребенъ, а който има пари, той не трѣба да моли. . . Не азъ трѣба да я тѣрса, а тя мене.

— Разгърни джебътъ си, охнала баба Кера и плѣснала рѣцете си. — Да та молатъ! Кой да та моли? Не знаешъ ли ти, че младите момичета никога не молатъ старите ергене, на които е нужна не жена, а душеспасение? Я си попречети годинките! Ако бащите да би дозволиле на своите дѣщери да си избератъ сами мъже, то ни единъ отъ васъ не би можѣлъ да тури вѣнецъ на главата си. Ти трѣба да са разговоришь съ нея, да ѝ обѣщаешъ кадифени бонджуре, копринени фустане, елмазе и маргаритаре, златни планини и искрення любовь. . . Днешните момичета не приличатъ на майките си и на бабите си, които си тѣрсеѣха мъжець, на нека да е и отъ калець.

— Стига си бѣбрала, казалъ киръ Сотираки и прозиналъ са. — Да ти кажа право, мене е срамъ да са разговорямъ съ едно просто момиче и да му откривамъ сѣрцето си. Какво ща да му казвамъ? . .

— Кажи ѝ, че я обичашъ, каза баба Кера и гласнала непростиятъ човѣкъ съ лакатътъ си.

Киръ Сотираки са приближилъ до Ралу, поглѣдалъ сладострастно на нейното хубаво лице, вѣстосалъ рѣцете си и проговорилъ нерѣшително и съ едри капки потъ на лицото: „Игуменътъ казва, че днеска ще да вали градъ.“

— Ние имаме три умрели, отговорила Ралу и поглѣдала на своятъ бѣдѣщи повѣлителъ съ гѣкое презрѣние.

— А азъ мисла, че е по-добре да останемевъ манастирътъ и днеска, казалъ киръ Сотираки и неговата тѣлешка физиогномия приняла сладострастно изражение.

— Ако желаете, то останате, отговорила Ралу.

— А вие?

— Ние трѣба да са върнемевъ градътъ, защото и тато и Никола си иматъ работа.

— Никола! пробѣбралъ тихо Сотираки и прибавилъ: „Азъ не мога да остана безъ васъ. . . Дѣто сте вие, тамъ сѣмъ и азъ. . . Ако ми кажешъ да остана, азъ ща да остана, а ако ми кажешъ да вървиме, то ща да върва. . . Когато са ожена, то ща да права онова, щото иска жената ми, а не онова, щото искамъ самъ. . . Азъ имамъ добро сѣрце и обичамъ да права добро. . . Азъ ща да зема сиромашко момиче, защото богатите не слушатъ мъжете си. . . Само сиромашията бива благодарна.“

— Излѣгани сте, отговорила Ралу и почерзепѣла отъ различни вѣтрѣшни волнения. — Сиромашията бива горделива, защото е свободна и защото нѣма кому и на що да са поклана. Ако сѣрцето на сиромашѣтъ да не би било пълно съ гордостъ и съ самосѣзнание, то непременно би накарало своятъ владѣтель да разбогатѣе и да измѣни своите понятия. Богатството са добива или случайно, или безъ волята на совѣстѣта, или послѣ падението на нѣколко трудолюбиви сѣщества, или най-послѣ съ голѣмо пѣстение и съ усиленна работа. Азъ мисла, че богатиятъ човѣкъ трѣба да си тѣрси богата жена, а сиромашѣтъ — сиромашкина, защото сѣрцето на първиятъ има свои идоле и свѣтини, а сѣрцето на вториятъ свои стрѣмления и влѣчения. Ако богатиятъ човѣкъ земе сиромашко момиче, то тоя човѣкъ сѣкога ще да мисли, че са е излѣгалъ и че е пожертвовалъ себѣ си безъ никакво награждение; а ако сиромашѣтъ земе богата жена, то тая жена сѣкога ще да мисли, че е купила своятъ домовладика и че господство му е обяванъ да трѣпере предъ нея. . . Сѣки пѣтелъ трѣба да пѣе на своето купище и да не прави приятелство съ лесиците и съ видрите, защото тие животни сѣ воспитани друго-яче и обичатъ само кокошите кѣлки.

Тоя разговоръ накаралъ киръ Сотираки да опули очите си, да захапне устната си, да отстъпи отъ бойното поле и да иде изново да тѣрси баба Кера.

— Твоята хубавица е полудѣла, казалъ той на човѣколюбивата сваха и оналъ мустагѣтъ си.

— Каква ли попара си ѝ надробилъ! каза та и приговорила са да слуша.

— Каква попара! проговорилъ киръ Сотираки и махналъ съ рѣката си. — Азъ ѝ казвамъ, че ща да я зема гола и боса, а тя ми отговаря, че трѣба да си тѣрса богато момиче, защото сѣрцето на сиромашѣте прилича на пѣтелъ, а сѣрцето на богатите — на лесица и на видра! . .

— Махни са ти съ своите пѣтли и съ своите

видри! извикала баба Кера и тупнала кракътъ си о земята. — Ти знаешъ само да печѣлишь пари и да давашъ на заемъ на евреите. Ако да би билъ по-умень, то не би останалъ ергень-дѣдо. . . Ти глѣдай своите фиди. . .

Въ това време мулетата биле вече готови и нашите пѣтници са простиле съ отца игумена съ такова удволствие, съ каквото сиромасите са прощаватъ съ своите кредиторе или съ каквото трудолюбивиятъ работникъ сѣдира своята полица. Но отецъ игумень, — ако тоза и да са случило пѣрвъ пѣтъ презъ животътъ му, — ималъ пророческо вдѣхновение: Небето захванало да са покрива съ гѣсти и черни облаци; воздухътъ билъ горѣщъ и затруднялъ дѣханнето; а слабиятъ планински вѣтаръ, който до това време игралъ съ листата на дърветата, престаналъ окончателно. Сичките душевни и тѣлесни страсти задрѣмале подъ петѣрпимата горѣщина, която не преставала да пали и да изпурава природата, ако денътъ и да са приближалъ до своятъ край. Хората и звѣровете ниде не намирале прохлада; листата печално висѣле на дърветата; мухите са криле въ ушите и въ носовете на мулетата и на пѣтниците. На около цѣрвувала мѣртва тишина, която понѣкогашъ са нарушала отъ чучурканието на водата пѣз доловете и отъ отдалеченното крѣвкание на воденските гѣски, които предчувствувае пѣщо особено. Въ това тѣржественно спокойствие било пѣщо поучително, внушително и велико, което дѣйствува на човѣческото сѣрце извѣнрѣдно силно. Отъ една страна човѣческото око видѣло червено, като огнено кѣлбо, слѣнце, което са приготвяло вече да са скрие тамъ нейде си жѣди горите и планишите и което хвѣргало послѣденъ пѣтъ своите лучи на горѣщата земя, а отъ друга — са повдигалъ черенъ и гѣстакъ облакъ, който расалъ необикновенно бѣрзо и който успѣлъ вече да покрие сичкиятъ восточни небосклонъ. Слѣдъ петнайсетъ минути сичката природа приняла другъ видъ: сичкото небе почернѣло и представило чудна противоположность съ още играющите по вѣрховете на дърветата лучи. Но не преминале нито двѣ минути, а надъ нашите пѣтници са посипале множество шумки отъ дърветата и нѣколко капки едаръ дѣждъ. Молнии са крѣстосвале насамъ-натакъ между облаците и тучите са потѣрсиле отъ силни гѣрмотевици. Повдигналъ са сиденъ вѣтаръ. Дърветата, които до това време дрѣмале, захванале да сѣжрцатъ и да са люлѣятъ, даже и да падатъ, — тѣмъ било тѣшко да са боратъ съ силната стихия. Дѣждътъ захваналъ да са провира презъ гѣстите листе на дърветата съ едри капки, и още нашите пѣтници не успѣле да покрятъ главите си или да отворатъ умрелите си, а той захлуялъ бато изъ рѣкавъ. Киръ Сотираки, който вѣрвѣлъ най-напредъ, бутналъ коньтъ си и накаралъ го да вѣрви по-скоро; мулето на баба Кера, която постоянно вѣрвѣла слѣдъ своятъ любимецъ, припкало слѣдъ него; попѣтъ и ерменците са постарале да ги догонатъ; останале назадъ само Яковаки, Ралу, една отъ ерменците и една отъ мѣршавите кокони. . . Изведнашъ

вѣтарътъ са усилил, умрелите полѣтѣле неизвѣстно на каде, нѣколко молнии са появили въ едно и сѣщо време, нѣколко стари дѣрвета паднале на срѣдъ пѣтътъ и вода потѣкла отъ сѣка една страна.

— Запрете са и слѣзте отъ мулетата, викалъ Никола на своите пѣтници другаре. — Елате пасамъ; дайте си рѣцете; хайдете да са скриеме подъ оная скала. . . Вардете са да ви не отнесе водата. Вѣрвете слѣдъ мене. Подайте ми юларете на мулетата и вѣрвете каде скалата. Послѣ тие пужни сѣвѣти Никола свалилъ отъ мулетата Ралу, ерменката и мѣршавата кокона, вѣзалъ мулетата за едно дѣрво, покрилъ сѣдлото на коньтъ съ своятъ юмурлукъ, отвѣзалъ седжадето, земалъ го на рѣката си и отишѣлъ слѣдъ другите. Вода тѣкла отъ сѣка една страна. . . Дорде нашите пѣтници успѣле да достигнатъ до скалата, то биле вече виръ вода. Черна темнота покрила сичко наоколо. Скалата била доволно дѣлга и имала нѣколко пукотини, въ които нашите пѣтници могле да укрятъ себѣ си баремъ отъ водите на деретата, които тѣкле съ страшна бѣрзина и носиле съ себѣ си камане и дѣрвета. Но ето още нѣколко молнии, които блѣснале въ очите на Никола и показале мупѣтътъ камъ скалата. Тие молнии му дале вѣзможность и да поглѣда около себѣ си и да види, че при него са намира само Ралу.

А дѣ е байо Яковаки? Дѣ сѣ жените? попиталъ той.

— Не зная, отговорила Ралу. — Тие трѣгнаха нагоре. . .

— Хей-й-й, дѣ сте? Байо Яковаки-й-й! извикалъ Никола колкото си може.

— Тука сѣмъ, са зачулъ нейде си далече Яковаковиятъ гласъ. — Елате тука. . . Тамъ ли е Ралу?

— Тука е, извикалъ Никола. — Тука е по-добре. Ние намѣрихме сухо мѣсто.

— Такавъ дѣждъ азъ никога не сѣ виждала, казала Ралу.

— Сѣдни и покрий са съ седжадето, казалъ Никола.

Скоро послѣ тие думи Никола дотѣтралъ плоскавъ камакъ, турилъ го на земята и помолилъ още веднашъ Ралу да сѣдне. Сѣдналъ и той самъ. . . Сѣки може да си представи, какавъ огнь е горѣлъ въ сѣрцето на младиятъ човѣкъ, когато той сѣдналъ нарѣдъ до своятъ идолъ и когато и двамата покриле главите си и гѣрбовете си съ едно седжаде! А въ сѣщото време небесните височини горѣле съ хилѣди молнии; доловете рѣвале и смѣсвале своите гласове съ страшните гѣрмотевици; вѣтарътъ вилъ, сѣбарялъ старите дѣрвета и сухите вѣтви; сичко вселяло въ човѣческата душа ужасъ и сѣзнание за неговото безсилне.

— Мислила ли си пѣкога, че ще да сѣдишь съ мене на такова мѣсто и подъ покровителството на моего седжаде? Страхъ ли та е отъ гѣрмотевиците? Умокри ли са? питалъ Никола безпрестанно.

— Добре ми е, отговорила Ралу безсѣзнателно.

— Какъ ти е добре? попиталъ Никола зачудено. — По добре не може да бѣде! Сѣдме на мекко и

трѣме са на сълънце. . . Въ това време устната на Никола трѣперала, защото той желалъ да каже скъсѣмъ друго, а това друго му са исплъзнало изъ устата и замѣнило са съ друго друго. — „Азъ никога нѣма да заборава тоя день,“ казалъ той послѣ дълго мълчание и въздихналъ дълбоко.

— И азъ нѣма да го забрава, отговорила Ралу. — Кой знае? Азъ мисла, че тоя день е предтеча на моятъ бѣдѣщи животъ. Скоро ще да настане послѣдниятъ край на моето свободно дѣвичество. . . Но защо ти разказвамъ сичкото това? . . . Азъ са не боя отъ нищо, когато на сърцето ми е легко и когато душата ми е покойна. . . Но кой може да ми каже, какви бури и какви пещастия ма очѣкватъ отъ сега нататакъ? Може сичкиятъ мой животъ ще да прилича на тоя день. Мъгла, темнота, мокрота, студъ, страхове, гърмотевици, свѣтковици, — какво искашь повече! . . .

— Това са не знае, казалъ Никола. — Ако нашето бѣдѣще да би било познато, то ние би трѣбале живи да са заровиме въ гробовете.

— Какъ са не знае! Нема азъ не зная, че ща да бѣда жена на нѣкой глупакъ, че ща да живѣя по волята на другого, че ща да заглѣхна между убѣжденята на мъжтъ си и че ща да бѣда принудена да мълча презъ сичкиятъ си животъ, да обичамъ щото ми дадатъ, да са кланямъ предъ щото ми заповѣдатъ и да глѣдамъ на сичко съ чужди очи? Ти си чулъ вече, че баща ми иска да ма даде на Сотираки и че неговата сегашна расходка има двѣ цѣли, — и да са помоли богу, и да ми са хареса. Преди нѣколко часа той ми обяви, че азъ, катом сиромашко момиче, сжмъ длжна да му мия краката и да исплнямъ сѣка негова пощевка. . . Рано е намислилъ да покаже своето шило! По неговото мнѣние, азъ трѣба да заборава сичко, да са откажа отъ сичко, да нѣмамъ нищо свое и да му са повинаямъ безъ противорѣчия.

— Това не може да бѣде! казалъ Никола и хваналъ Ралу за рѣката. — Баща ти е добаръ човѣкъ; той не трѣба да жаеа злото на дѣтето си; той трѣба да му откаже.

— Баща ми е сиромашъ, а сиромашите нѣматъ своя воля, ако ние и да говориме противното. Той мисли за своята старость, чегато тая старость не премѣнно трѣба да зависи отъ чуждото богатство! Не разбирамъ! . . . Майка ми му не донесе голѣми богатства, а ние проживѣхме щастливо и весело. . .

— Азъ не давамъ. . . Азъ не давамъ да земешъ Сотираки. . . Чуешъ ли ти? Азъ не давамъ, извикалъ Никола, чегато нѣкой го давилъ за гупата. — Азъ ща да го убия. . . Азъ не мога да живѣя безъ тебе. . . Преди нѣколко деня азъ са заклѣхъ, че никога вече нѣма да престѣпа презъ прагътъ ви, а не исплнихъ клѣтвата си. . . Не мога вече да скривамъ. Ако ти не бѣдешъ моя, то азъ нѣма вече да живѣя. Азъ искахъ да та заборава, но, кажи ми, може ли да са заборава онова, щото е влѣзло дълбоко въ сърцето ти? Кажи ми една дума, само ед-

на дума, и азъ ща да бѣда най-щастливъ човѣкъ на свѣгтъ. Не накарвай ма да полудѣя. . . Пожалѣй ма.

— Мжачи, Никола! проговорила Ралу до толкова тихо, чегато говорила сама на себѣ си. — Азъ не мога да дѣхамъ. . . Мжачи да не чуе нѣкой. Ерменките, както ми са чипи, не сж далече отъ насъ. Не трѣба за време да знае и баща ми. . .

— Какво да не знае баща ти? попиталъ Никола. — Да не знае, че та обичамъ ли?

— Да не знае, че и азъ та обичамъ, отговорила Ралу и турила рѣката си на рамото му. — Нашите пловдивски граждани сж чудни, а баща ми е пловдивченинъ. . . Ако да би знаалъ какво кипи на сърцето ми, то би ма пожалѣлъ баремъ тая минута. . .

Какви разговори сж происходили послѣ това между двѣте млади сжрца, азъ не зная, зная само това, че когато джждѣтъ превалялъ и когато пѣтниците доше въ Воденъ, то Ралу не могла да заспи цѣла ноцъ. Въ главата ѣ са въртѣле такива мисли. „Азъ не мога да бѣда неоткровенна и жаеа да са обясна колкото са може по-скоро съ баща си, мислила тя. — Не зная какво би направила друга дѣвица, ако би била на моето мѣсто! . . . Моето сжрце, както ми са чипи, бѣше прѣпжлнено, защото въ оная минута азъ не почувствувахъ никакавъ срамъ и никакво раскаяние, — не чувствувамъ раскаяние и сега. Когато той ми каза, че ма обича, то азъ трѣпнахъ, но не отъ друго, а отъ силно изумлѣние, отъ извънрѣдно блаженство; а силната тревога, колто ма превзе отъ сѣка една страна, не бѣше нищо друго, освѣнъ послѣдствие отъ оная сладка минута, колто ма накара да прибжрамъ и да му кажа, че и азъ го обичамъ. Въ пжрвото време азъ не мислѣхъ ни за смисалъта, ни за значението на неговата цѣлувка; азъ не помислихъ, че баща ми ма е обѣщалъ другиму, че азъ сжмъ вече чужда собственость и че моето признание може да са приѣме даже и отъ него самиятъ за престѣпление. За нищо азъ не мислѣхъ. . . Дѣйствителниятъ животъ бѣше за мене тѣжакъ, до толкова тѣжакъ, щото той ми даде право да постѣпа необмисленно. Азъ са хвѣрлихъ съ главата напредъ противъ своята собствена воля, безъ да помисла, че даже и Никола ще да си сжстави не тѣврде добро понятие за мене. Но обичамъ ли азъ наистина това добро, умно, хубаво и младо момче? . . . Обичамъ го. . . Обичамъ го катом очите си. . . Се той ми са мѣрка предъ очите. . . А какво ще да каже тато? . . .“

(Продължава са).

ИСТОРИЯТА НА ФРАНЦИЯ ВЪ ВТОРАТА ПОЛОВИНА НА XVIII ВѢКЪ.

Утренята на 5. Октомврия народната масса тржгна да по улиците на Парижъ подъ предводителството на хероиятъ отъ нападението на Базилия Малайра, на васапинътъ Журдана, който са голѣмилъ съ своятъ прѣкоръ „Главорѣзъ“ (Coupe-Tête), и на хубавицата амазонка Теруанъ де Меркуръ. Бурната толпа грозида най-напредъ на хѣбарниците, послѣ излѣзла на

Тревската поляна предъ ратушата, промъкнала са въ ратушата, земала отъ тамъ оръжие и три топа, които са намираше на поляната, и около единайсетъ часътъ тръгна-ла камъ Версалъ. Националната гвардия, като са събра-ла, поиска да повѣдатъ и нея камъ същото мѣсто. Напразно Лафайетъ са старалъ да я удържи. Като ви-дѣлъ, че тя ще да иде и безъ него, той, за съхранение-то на своето значение, помолвлъ Общнскиятъ Сѣвътъ да му даде заповѣдь да повѣде националната гвардия въ Версалъ и да предохрани нещастията. По петъ часътъ вечерята той тръгна въ дошѣлъ въ Версалъ около еди-найсетъ часътъ вечерята, когато въоръженниятъ народъ са намиралъ вече тамъ още отъ три часъти. По-голъмата частъ най-напредъ са ушла камъ зданието на Наци-оналното Сѣбрание, а по-малката камъ дворецътъ, дѣто стъпила въ ржобитенъ бой съ гвардията. По трѣбване-нието на вишегласнето Националното Сѣбрание испрово-дило своятъ президентинъ Мунне да извади изъ царьтъ сжгласе за конститутцията и манифестъ за правата, кон-то той до сега са не сжгласалъ да утврди съ голъма упорностъ. Освѣнъ това, народътъ трѣбовалъ, штоо кра-льтъ да окаже своето пособие противъ гладътъ, който сврѣвствувалъ въ Парижъ. Мунне са срѣшилъ въ дво-рецътъ съ една депутация отъ дванайсетъ жени и дѣ-вици, които биле испроводени отъ жените на простиятъ народъ да искатъ, штоо кралтъ тутакси да са сжгласи писмено на сичките трѣбования. Това било сжобщено на Националното Сѣбрание и на народътъ. Въ това време са явилъ Лафайетъ съ парижската национална гвардия. Изъ-пътътъ той още веднашъ заставлялъ войската да му са заклне въ своята вѣрностъ и послушание и тутакси по-слѣ своето пристигване обѣщавалъ на президентинтъ на Националното Сѣбрание и на кралтъ сжвършенна безо-пасностъ за кралевската фамилия, ако му дозволатъ да са распорѣди самостоятелно. Слѣдъ това той завзѣлъ съ своите най-добри войски сичките позиции на дворецътъ, освѣнъ вътрѣшните, които останале въ ржцете на тѣло-хранителите и на швейцарците. По три часътъ презъ но-щята Националното Сѣбрание затворило своето засѣданне. Отъ това време до разсѣмване сичко стояло спокойно. Изведнашъ, по шесть часътъ, парижскиятъ народъ, на ко-гото по-голъмата частъ препощувала въ празните сало-не на Националното Сѣбрание, са хвърледъ на дворецътъ и промъкналъ са въ него чрѣвъ по-малките врата, които са намираше отъ страната на зданието и които по незвѣ-стни и чудни причини са оказале безъ караулъ. Тамъ съ толпата са сжединиле и националните гвардейци. Разре-вата толпа стъпила въ бой съ тѣлохранителите, налжз-нала главите на убитите на пиките си и носла ги подъ прозорците на кралтъ. Народътъ са промъкналъ даже въ спалнята на кралицата и строшилъ вратата съ очеви-дно намѣрение да я убие. Кралицата била спасена само съ това, че единъ тѣлохранителъ защитавалъ вратата от-чаяно, дорде не падналъ, и че дамите успѣле съ особен-на бжрзина да я заведатъ въ стаяте на кралгъ. Тамъ сичката кралевска фамилия сѣдѣла въ обсадно положение и въ смъртеленъ страхъ, когато толпата убивала сол-датете по дворътъ и въ дворецътъ. Най-послѣ Лафайетъ са появилъ съ единъ отрѣдъ отъ националната гвардия, която сжбралъ на скоро ржка. Той спасилъ животътъ на

нѣколко солдате, ако на самиятъ кралъ и да не можѣтъ да принесе голъма полза. Лафайетъ отишѣлъ при него и уго-ворилъ го, уговорилъ даже и кралицата, по трѣбване-ето на толпата, да излѣзатъ на балконътъ и да са по-казатъ на народътъ. Кралгъ билъ посрѣшнатъ съ вѣ-кове: „Въ Парижъ!“ и той са сжгласилъ да исплнитъ то-ва трѣбование, т. е. обѣщавалъ са да иде въ Парижъ въ тоя тжщи день заедно съ народътъ. Самъ Лафайетъ му далъ сжвѣтъ да са сжгласи. Въ заключение кралгъ, Ла-файетъ и бившите солдате на кралевската гвардия, кои-то служиле въ националната гвардия, молиле толпата да не наказва плѣшните тѣлохранители. Въ тоя день и На-ционалното Сѣбрание са постарало да посрами лично-стия на кралгъ и неговото достоинство. Президентинъ Мунне искалъ, штоо сжбраннето, което открило сво-ето засѣданне по единайсетъ часътъ, по желанието на кралгъ и на придворните, да иде въ дворецътъ, но по вли-яннето на Мирабо болшинството са въспротивило да на-прави това. По причина на тие преговори при кралгъ била испроводена само депутация. Послѣ това, по пред-ложението на Мирабо и на Барнава, било постановдено, штоо Националното Сѣбрание трѣба да бжде неразлучно съ личността на кралгъ и за това то ще да иде слѣдъ него въ Парижъ. Часътъ по единъ преследенето на кра-левската фамилия въ Парижъ са захванало. Кралгъ и неговото семейство пжтувале, като арестанти, по срѣди толпата, която са сжстояла баремъ отъ двайсетъ хиляди човѣка. Слѣдъ тѣхъ влѣкле отъ 40 до 50 обезоружени тѣлохранители, като военноплѣшници, а предъ шедствне-то носиле главите на убиваните солдате. Националната гвардия сжпровождала народътъ, като почитна стража. Сто члена отъ Националното Сѣбрание сжпровождаше кралгъ въ видъ на депутация. Кралгъ и неговото се-мейство въ продълженнето на сичкото пжтувание са под-варгале на различни насмѣшки отъ страната на наро-дътъ. Едвамъ по шесть часътъ вечерята това шедствие са приближило до парижската ратуша и едвамъ послѣ де-ветиятъ часъ кралгъ и неговото семейство биле испро-водени въ Тюйдерн да си починатъ. На 19. Октомврия пристигнало въ Парижъ и Националното Сѣбрание. Дни-те на 5. и на 6. Октомврия биле рокови (fatal) дни за конституционната монархия и за депутацията на Лафайета. Но въ това сжщо време цѣлътъ на походътъ, който билъ на-правенъ отъ парижскиятъ народъ въ Версалъ, била под-пжлно достигната. Сичкиятъ блѣскъ на кралевското ве-личие изчезналъ; сияннето на хлядо-лѣтното владиче-ство са разсѣяло; народътъ престаналъ да глѣда въ ли-чността на кралгъ сичкото господарство, и отъ тая минута господаргъ станалъ за него прости смъртни. Ла-файетъ, който поработилъ на 6. Октомврия противъ во-лята и цѣлите на Мирабо и на Орлеански, накаралъ послѣ тоя день Националното Сѣбрание да предпри-ше, штоо виновниците на походътъ въ Версалъ да са по-двжргатъ на особено слѣдствие и да са наказатъ съ сждебенъ порѣдокъ. Послѣ това той заплашилъ херцогътъ Орлеански и принудилъ го да остави за време Франция. Но слѣдствието останало безъ никакви послѣдствия. На-родното Сѣбрание обявило, че нѣма никакавъ поводъ за обвинение, а херцогътъ Орлеански са върналъ назадъ презъ Юлия на слѣдующата година.

Когато Националното Собрание било преведено въ Парижъ, то отъ една страна са захванале интриги на придворните, на принцовете и на кралицата съ емигрантите и съ чуждестранните държави, а отъ друга — учрѣжденията на парижското народно правителство било свършено, и то нѣ, да кажеме по-вѣрно, хората, които ръководиле парижскитъ народъ, получили господството надъ Националното Собрание. Още презъ Августа анархията била до толкова силна, щото Националното Собрание, за да я прекрати окончателно, са старало да турятъ край колкото са може по-скоро на новото господарствено устройство. Съко съсловие земало въ ръцете си по една частица отъ господарственна власть: гвардейците, еснафътъ на терзните, слугите и др. т. образовале отдѣлни свѣщателни корпорации. Съки округъ на градътъ служилъ като мѣсто за сборове на отдѣлните народни събрания, и освѣнъ това присвоѣватъ законодателната власть; въ сѣка една мѣстность са образовалъ по комитетъ, които, подобно на ратушата, отдавале прѣказаня, държали революционна народна полиция, прислѣдовале непопулярните хора и земале ги подъ арестъ. И така, полицията и правосъдието са намислѣ въ частни ръце, и въ тѣхъ господствувалъ така нарѣченниятъ законъ на Линча. Народътъ завладѣлъ правителственната власть и господствувалъ надъ Националното Собрание. Биле съставдени отдѣлни клубове, които служиле за изражението на неговите миссии. Отъ тѣхъ якобинскитъ клубъ скоро станалъ почти настояще правителство. Тоя страшенъ клубъ са образовалъ отъ Бретанскитъ клубъ, който билъ учрѣденъ отъ депутатете изъ Бретани лутаки послѣ откритието на събрание отъ съловията въ Версалъ. Когато Националното Собрание са преселило въ Парижъ, то клубътъ послѣдовалъ слѣдъ него въ столицата, дѣто, освѣнъ депутатете на събрание то, той принялъ въ числото на своите членове и множество частни граждани. Той нанялъ за себѣ си помѣщение въ изпразненниятъ якобински манастиръ, по името на когото получилъ и названието си якобински. Неговото значение възрасвало твърде бързо, така щото скоро станала необходимостъ да привадѣжи сѣки човѣкъ на тоя клубъ, ако само той желалъ да са счита за добаръ патриотинъ. Въ него на нѣкое време играле най-главните роли либералните мечтатели, които мислиле вече да основатъ република, като на примеръ Петитонъ, Бюзонъ, Грегуаръ и Тюрионъ. Тие, разбира са, не съ могле ни да си представатъ, какво именно ще да изаѣзе изъ тѣхнитъ клубъ! Най-напредъ въ числото на якобинците принадлежалъ и Лафайетъ съ своите другаре. Само когато въ Маия 1790 г. клубътъ на якобинците станалъ твърде многочисленъ и когато неговите рѣчи станале твърде яростни и засѣданията му крайно бурни, то знатните господа на конституционната партия са отдѣлиле отъ него и съставиле свое собствено събрание, което било нарѣчено клубъ отъ 1789 г. Тоя клубъ послѣ получилъ название Фейлянски, защото са събиралъ въ бернардинскитъ манастиръ. Той още отъ самото си начало възбудилъ противъ себѣ си недоброжелательства и въ 1791 година са повдигналъ само на кратко време, за да падне доводно бързо окончателно. Главните органи на крайните якобинци биле още отъ конецътъ на 1789 година

двама журналисте: редакторътъ на „Другаринътъ на народътъ“, който излизалъ още отъ 1780 г., Мара, и редакторътъ на друга такава също газета Фреронъ. Камплъ Демулентъ говорилъ вече въ Пале Роялъ и по второстепенните мѣста съ тоя за тероръ (за ужасни убийства). Вѣтая крайна партия принадлежалъ и Дантонъ, който съ своятъ талантъ, съ своето блѣстяще остроумие, съ своето оригинално народно краснорѣчие и съ своятъ громовитъ гласъ, който заглушалъ шумотеввцата на буйната толпа, добилъ такава също безпримѣрно влияние, съ каквото са ползувалъ и Мара съ яростниятъ и съ раздирающитъ тоя на своятъ вѣсникъ. Тие и други нѣкои съ подобно направление хора, които биле членове на якобинскитъ клубъ, съставиле освѣнъ него и друго общество, защото въ клубътъ на якобинците умѣренните демократе дълго време държали въ ръцете си първенството. Тоя ново общество получило название клубъ на корделиерите, защото членовете му са събирали въ францисканскитъ манастиръ. Тука са съединиле най-рѣшителните републиканци, които биле убѣдени, че безъ пълното разрушение на старитъ порѣдокъ никога не може да са дойде до пълно гражданско устройство. Въ тѣхното число биле и такива хора, като на примеръ Грегуаръ и Ланжюинъ, които биле идеалисти, но които говорили така също яростно и рѣшително, както и Дантонъ, защото съвсѣмъ справедливо са бѣде, че правителственната власть лесно може да премине въ ръцете на бакирете и на либералното дворянство, щото, както е доказалъ вече опитътъ въ нашите времена, никакъ не би било по-добре.

За да дадемъ понятие за ужаснитъ тоя, съ когото съ говорили и писале въ онова време членовете на крайната либерална партия, ние ще да привѣдеме образецъ изъ „Другаринътъ на народътъ“ отъ Мара. На 1. Поемврия въ 1790 г. въ тоя вѣстникъ са появило слѣдующето обращение камъ народътъ: „Не ходете въ вашите глупави секционни събрания, въ които обираете и лажците (tripons) могатъ да ви оглушатъ съ своето престожно крѣсканне и да изгасатъ вашето въодушевление! Събирайте са само на пазарете и на равниците; съберете са да изберете воененъ трибуна; изберете го не на по-дълго време, освѣнъ на два до три деня, но съ най-високата власть, за да ви води и да сѣче безъ никакво милосърдие престѣпните глави, които ето вече петнайсетъ мѣсѣца коватъ замисли противъ вашето щастие. По-напредъ отъ сичко прибързайте въ Сѣнь-Клу, доведете кралятъ назадъ въ градътъ и затворете въ темницата австриянката, нейниятъ зетъ, вашитъ меръ и генералътъ (т. е. Баба и Лафайета), заковете сичките министри въ вериги и растърсете тѣхните хартии, — изъ тѣхъ ние ще да видете сичките тѣхни дълбоки адски коварства, които съ направлени противъ васъ!“ Но да са върнеме камъ Националното Собрание. То захванало своята дѣятелность въ Парижъ съ изданието противъ анархията и противъ възмущенията така нарѣченниятъ марциански законъ, но тоя законъ билъ безполезенъ, защото за таква мѣри биле потрѣбни солдате и полиция, а ние видиме, че даже и въ самото събрание е съществувала силна партия, която е считала безпокойствията и смущенията за необходими. Националното Собрание са занимало ревно-

ство съ разработването на конституцията и отъ Октомврия 1789 до Юлия 1790 г. издало много важни узаконения. На 2. Ноемврия въ 1880 година Националното Собрание издало декретъ, съ който лишило старата ерархия отъ сичките нейни външнии подпорки, на 4. Августа покатило феодалното дворянство, а на 6. Ноемврия и монархията. По предложението на епископътъ Талейрана, сичките черковни имуществва биле обявени за господарственна собственост, и сждържанието на черковите, сумите за платата на духовенството и призрѣнието на бѣдните биле предадени въ ръцете на гражданско вѣдомство. Тоя декретъ унищожилъ политическото съществование на духовенството. Въ първата половина на слѣдующата година биле издадени и други постановления, които окончателно довършили това дѣло. Презъ Февруария въ 1790 г. биле запрѣтени калугерските обѣти (voci) и унищожени сичките духовни ордени, освѣнъ оние, които посвѣщавале своите трудове на воспитанието и на попечението за болните. Въ Априлия са захванале пренпята за положението и за устройството на черковата, а въ Юлия и въ Ноемврия като послѣдствия отъ тие свѣщания са появили важните узаконения, които станале извѣстни подъ названието гражданска конституция на духовенството (constitution civile du clergé). Конфискацията и продаването на черковното имале преобразиле хиляди хора, които до това време биле чужди работници и арендаторѣ, въ самостоятелни землевладѣлци. На народътъ било предоставлено да избира самъ своите свѣщенници. Членове на духовенството биле обявени за общински служители и биле обявани подъ страхътъ на най-строгите наказания да даватъ кѣтва (да присвѣгать) на народътъ, на кралътъ и на законътъ, т. е. на новиятъ порѣдокъ на работите. Ако нѣкой са отказвалъ да даде подобна кѣтва, то са лишалъ отъ своята длъжностъ, а ако той и послѣ това са рѣшалъ да испълнява своята духовна служба, то го наказвале като господарственъ престѣпникъ. Въ друговреме Националното Собрание съ тие мѣри противъ духовенството и противъ учрѣжденията на черковата, би могло да погуби своята популярностъ, но тогава религията била лишена отъ сѣко вътрѣшно значение, и отказътъ на по-голямата частъ отъ духовенството да даде трѣбуемата кѣтва само увеличила ненавистята камъ него отъ страната на невѣрующата масса. Въ оние мѣстности на Франция, дѣто още господствувалъ религиозенъ фанатизмъ, са захванале безпокойства и крѣвави раздори и расправи; и двѣте партии биле ожесточени до най-послѣдната крайностъ; Националното Собрание било принудено да прислѣдова твърде строго свѣщенниците, които са не съглашале да дадатъ кѣтва, а тие свѣщенници биле много, защото отъ сичките епископи са заклѣле само четворица, а отъ свѣщенниците твърде малцина. Така също радикално Националното Собрание преобразило и сждопроизводството, което при своята по-напредна организация не могло да са сложи съ новиятъ порѣдокъ. Още презъ Ноемврия въ 1789 г. дѣятелността на парламентътъ била за време запрѣна. Презъ Марта въ 1790 г. захванале сериозно да са занимаватъ съ новото устройство на юстицията, а презъ Септемврия то било вече готово и воведено, и парламентите съ сичките

други сждалища биле унищожени за сѣкога. Намѣсто тѣхъ билъ учрѣжденъ сждъ отъ присяжни (жури) и воведено ново законодателство, което станало общо за сичкото господарство и което било основано на принципътъ за равенството. Тогава биле унищени и запрѣтени сичките титли, гербове и почетни отличия. Презъ Януария въ 1790 г. било рѣшено новото политическо раздѣленне на господарството на департаменти, дистрикти (които въ времето на консулството биле преименовани на окръги), кантони и общини, и съобразно съ това раздѣленне била преобразованна и администрацията. Тие учрѣждения съ са съхранили и до сега, но, разбира са, съ загуба на основа, щото е било въ тѣхъ демократическо, и за това днесъ тие служатъ само за ползата на правителственната централизация. Националното Собрание, на противъ това, са държало твърдо за началото на демокрацията и за самоуправленнето. Въ тѣхното име биле учрѣждени муниципалитетите, т. е. общинните управления, и презъ Маия въ 1790 г. Парижъ получилъ общинска конституция съ учрѣждение общи сжвѣтъ, който станалъ твърде скоро владика на конвентътъ, а чрезъ него и на сичка Франция.

Парижъ билъ раздѣленъ на четиресетъ и осемъ квартала или секции, намѣсто по-напредните шестесетъ; на тие секции било запрѣнено да устройватъ събрания, но имале право да са събиратъ въ времето на изборете за камерата, и то съ пригласението на административните власти. Тие власти съ биле: канцеларията, магистратътъ и голѣмиятъ сжвѣтъ. Канцеларията (bureau) са състояла отъ шестесетъ администраторе подъ предсѣдателството на парижскиятъ меръ, като глава на републиката; тя управляла сама своите дѣла. Магистратътъ (le conseil municipal) й билъ подчиненъ и състоялъ са отъ триесетъ души муниципални сжвѣтници, а общиятъ сжвѣтъ (le conseil général), който са събиралъ само въ важни случаи, — отъ деветдесетъ нотабли. Парижското градско управление, както и сичките други муниципалитети и департаменски управления, съ имале, слѣдоветелно, монархически и аристократически форми, но въ сщностъ тие биле основани на най-плните демократически принципи, защото демократете засѣдале въ събранията на секциите, дѣто сичко са рѣшало по число, а не по положението на лицата, и дѣто са избирале и обществените чиновници, и депутатите за Националното Собрание.

Презъ марта въ 1790 г. била обнародована така нарѣченната Червена Книга, която сжваршенно убилла монархията предъ очите на народътъ. Тая книга, която Неккеръ са старалъ сжвсѣмъ напразно да скрие отъ Националното Собрание, заключала въ себѣ си расписъ на оние тайни разноски, които са употребявале отъ Людовика XVI., отъ неговите ближии роднини, отъ тѣхните семейства и отъ дворътъ. Изнесенните въ нея факти нанесле жестоки ударе на ненавистята, съ която са ползувале нѣкои частни лица, защото тие, както са видѣло, изъ тая книга, биле подкупени. Така напримѣръ, изъ нея узнале каква подла рола е игралъ Мирабо. Фактите доказале, че той още въ 1726 година продалъ на правителството своята ръкопись, въ която нападалъ на него; а после въ 1789 г. той получилъ 195,000 дивра за обѣщанието, което било дадено на честна дума, че ще да мѣша на дѣйствиата на Националното Собрание. По-

слѣ това намъ, разбира са, не би трѣбало да разгѣд-
ваме по-пататашната дѣятелностъ на Мирабо въ него-
вата двойна рола на демагогъ и на кралевски подку-
пенъ слуга; не трѣба да разгѣждаме до колко далечъ
са е простиралъ неговиятъ патриотизмъ и кога именно
той го е продалъ. Въ началото на 1790 г. Мирабо са
отбилъ отъ своятъ революционенъ пътъ и старалъ са
да прекрати нападенията на смѣстующиятъ порѣ-
докъ, който отъ день-на-дзвъ ставадъ по-смѣдъ и по-
силенъ. Той стѣпилъ въ тайно сжглашение съ дворитъ,
получилъ отъ него пари и сжсгавлялъ съ него планове
противъ Националното Сжбранне. Ние са твѣрде сж-
мнѣваме, че той би можалъ да спаси монархията, както
са е надѣялъ дворитъ. Въ сѣки случай е вѣрно само
това, че ако Мирабо и да са продалъ, но билъ твѣрде
остороженъ, за да пожертвува нищо изъ выгодите, ко-
ито биле завоевани отъ нацията послѣ Мани 1789 г. Но
вопроситъ остава нерѣшенъ, защото Мирабо умрѣлъ въ
Априлия 1791 година.

(Продължава са).

ЗАПИСКИ ЗА БЖЛГАРИЯ И ЗА БЖЛГАРЕТЕ.

Селото Душанци има около сто къщи, отъ които
четиресетѣ са бжлгарски и шесдесетѣ турски. Не зная
каква е причината, а жителите отъ това село не могатъ
да са похвалятъ съ своето благосжстояние, ако почвата
около тѣхъ и да е доволно плодородна и ако душанче-
не и да иматъ кому да продаватъ своите продукти. Ко-
прищица, на която почвата не дава нищо друго, освѣнъ
вѣрба и оскудна трева, е въ сжстояние да обогати не
само това село, но и множество други. Лѣжене е чисто
турско село и има около сто и петдесетъ къщи (въ по-
слѣднийото време числото на жителите са е умалило до-
волно значително). Пирдопъ е доволно голѣмо село (раз-
бира са, че ние свободно би могле до го нарѣчеме гра-
децъ, ако Златица, която лѣжи не далече отъ него и да
не би отнимала неговата титла) и жителите му живѣятъ
безъ никакви нужди, защото природата награждава съ
изобилие тѣхните трудове. Числото на населението дос-
тига до 4,500 души, отъ които $\frac{1}{3}$ сж турци. Мѣстополо-
женнето, на което стои това село, е твѣрде живописно и
жителите му сж чистачки, трудолюбиви и предприимчи-
ви. Пирдопъ са слави съ своите копринени и намучии пла-
тна, които са разнасятъ далече изъ Бжлгария, и съ сво-
ите доволно хубави килме (губере). Но съ послѣднийото
издѣлие са слави много повече Златица, на която жите-
лите работатъ много по-искусно, нежели пирдопчене.
Златица брой около 5000 жители, отъ които по-голѣмата
часть сж турци. Но азъ казахъ по-горе, че Златица от-
нима титлата на Пирдопъ сжвѣтъ напрасно. Въ Злати-
ца вие видите сиромашия, прости колиби, неподвижностъ,
мързелливостъ и пр., когато въ Пирдопъ са забѣлѣзва дви-
жение, животъ и стрѣмление напредъ. Въ Пирдопъ азъ
намѣрихъ доволно хубаво училище съ множество учени-
ци, прекрасна черкова и двѣ доволно красиви джамии.
Ако въ Златица турските храмове и да сж по-богати и
по-красиви отъ пирдопските, но около тѣхъ владѣе нѣ-
каква си залущеностъ, невнимание и хладнокрѣвие. Съ
една дума, Златица прилича на голѣмо сиромашео село,
въ което нѣкои богати хора сж са постарале да изгра-
датъ нѣколко богати здания, безъ които самите жители
сж могле да просжществуватъ. Отъ Душанци до Пирдопъ
има не повече отъ $2\frac{1}{2}$ часа, а отъ Пирдопъ до Златица
 $3\frac{1}{2}$. Планината отъ Класура до Мирково е почти гола,
ако по нея и да са намиратъ доволно богати съ трева
наши. Щомъ преминете Златица и щомъ дойдете до една
малка рѣчица, на която името не зная, то ще да забѣ-

лѣжите нѣкакви си стари развалини, изъ подъ които те-
че бѣловита вода. Тоя источникъ носи различни назва-
ния. Така напримѣръ, бжлгарете го нарчатъ самодивски
кладенецъ, или свѣтл кладенецъ, а турците му даватъ
име кжзъ-суу (момина вода) и джумая (петакъ). Разска-
зватъ, че водите на тоя источникъ сж и цѣлители и опа-
сни. Тие биватъ цѣлители само въ петакъ, защото така
нарѣченните самодиви, които сж господаре на источни-
кѣтъ, презъ тоя день ходатъ на планината да сжсгавля-
ватъ вихрушки. Мнозина, които сградаятъ отъ трѣска,
ходатъ въ петакъ при тоя источникъ, омиватъ са и дѣ-
жатъ до него по нѣколко часове. Болните доволно чѣсто
отжжватъ отъ кжрпите си по три пички и вѣзватъ ги
на три джрвета, които са намиратъ надъ источникѣтъ.
Но подобни чудотворни или самодивски кладенчета или
источници са намиратъ доволно много почти по сѣча
Бжлгария. Така напримѣръ, близо до Калоферъ единъ
отъ источниците са нарича самодивски и черковни. Не
далече отъ Сопотъ са намира магенъ источникъ, който
са нарича русалско кладенче, защото болните дохождатъ
да са дѣчатъ отъ водите му презъ русалната недѣля.
Сопотненци говорятъ, че ако болниятъ е болѣнъ отъ са-
модивски болѣсти, то тутакси оздрава, а ако е болѣнъ
отъ друга нѣкоя болѣстъ, то тутакси умира. Презъ рус-
салната недѣля самодивите биватъ добри и благодѣтел-
ни, но ако нѣкое жѣртво сжщество дойде нечаянно при
тѣхъ именно въ онова време, когато тие са сжбиратъ да
произвѣдатъ вихрушка, то биватъ твѣрде опасни. Въ Бес-
сарабия разсказватъ, че една млада жена отишла ноше
презъ русалната недѣля на полето да тѣрси воло-
вете си и нашла самодивите (живи и здрави), че сѣдатъ
на една зелена моравъ и бжбратъ надъ нѣкаква си па-
ница. Когато самодивите видѣле чуждъ човѣкъ, то хвѣр-
кнале нагоре съ веселъ смѣхъ и безъ никаква лютина.
Но жената, като сѣка жена, била любопитна и пожелаала
да узнае, какво пма въ паницата, ако една отъ самоди-
вите и да й задрѣтѣла да прави това. Тя видѣла, че въ
панциата са намира рошава глава, надъ която стоялъ
кржстатъ оредъ. И главата и оредѣтъ духале изъ пани-
циата и производиле вихрушки. Изведнашъ оредѣтъ са
обжрнали камъ жената, духналь й въ лице и ти са
вкаменила. Една жена вжрѣвѣла изъ калоферските улици
и ставала да направи нѣкому си добро дѣло. Изведнашъ
надъ главата й са повдигнала вихрушка (въ тая вихру-
шка са намирала една млада самовица) и грабнала кжр-
ната й отъ главата. Жената са улашнила и отишла да
пине водича отъ самодивското кладенче и да са омие. То-
ва са случило презъ русалната недѣля. Щомъ жената за-
хванала да са омива и щомъ са помолвала на самодивите,
то долѣгѣлъ единъ кжстатъ оредъ и донесалъ й кжр-
ната. Въ народните предания сжществува нѣкакавъ кжр-
статъ оредъ, когото шопете нарчатъ кжрсташъ, а
македонските бжлгаре християнско и тиче. Тоя
оредъ лѣги по-високо отъ сичките други птици и чѣсто
дохожда при бога. Чрезъ него богъ испроважда на зем-
ните жители вѣтрове, моднии и гжрмотевици. Тоя оредъ
има четири криле, защото двѣте сж недостаточни за не-
говата служба по небесните височини. Своите небесни кри-
ле, които сж обжрдени по крайовете отъ горѣщото слжн-
це, той крие отъ хората. Кжрстатиятъ оредъ не ѣде мжр-
цина, но хваща животните и испва крѣвѣта имъ. Тоя
оредъ въ множество приказници и предания помага на ви-
хрушката, или на самодивите да произвождатъ вѣтрове.
Въ нѣкои предания са говори даже, че той духа самъ.
Въ ямболските села презъ русалната недѣля въ петакъ
момчетата и момчетата излизатъ на полето, бератъ цвѣ-
те, виятъ го на китки и чѣкатъ захожданието на слжн-
цето. Щомъ небесното свѣтло захване да захожда, то
младѣжите са вжртатъ на една пета, повдигатъ китките
си нагоре и пѣятъ:

Вило, самодиво,
Съ цвѣте обивита,

Съ роса ожжана,
Съ кръсташъ засънена,
Съ мѣтко пахранена!

Въ едирненските села бжлгарете праватъ на бждни вечерь, срѣщо Колѣда, камила отъ различни кърпи и дришѣде и носатъ я въ кѣща въ кѣща, дѣто имъ даватъ хлѣбъ, сирене, нари и други такива. Тая камила има четире крѣле и нарича са така сѣщо кръсташъ. Когато камилата бива донесена въ нѣкоя кѣща, то момичетата и момчетата плашатъ съ нея стопанинѣтъ и пѣятъ:

Петре, вѣтре,
Не крѣпи вѣрбе,
Не троши врата,
Не губи арманъ!

Ако селото е голѣмо, то праватъ по нѣколко крѣсташе, които са биятъ между себѣ си. Интересно е, че на тие крѣсташе даватъ различни имена. Така напримѣръ, единъ отъ тѣхъ са нарича страшко, други бѣлчо, трети горийо, четвърти рѣзко и т. н., а тие имена сѣ тѣждествени съ имената на вѣтровете. Но азъ са отдаlechъхъ отъ своятъ предмѣтъ.

Развалините, за които спомѣнахъ по-горе, не сѣ нищо друго, освѣн стара воденица или нѣкоя стара кѣща, ако жителите и да разказватъ за тѣхъ различни легенди. Говоратъ, че нѣкоя си царь, който желалъ да са скрие отъ братего си, направилъ на това мѣсто голѣмъ манастиръ и черкова, но когато братего му го намѣриле и поискале да го върнатъ назадъ, то той ги поканилъ да влѣзатъ въ черковата и да са помолатъ. Братего влѣзле, а царьтъ затворилъ вратата на черковата и западналъ я. Изведнашъ надъ черковата са повдигнала вихрушка, свалила покривѣтъ, извлѣкла горяющите братия и спасила животѣтъ имъ, а царьтъ и неговите здания станале на пещель. Водата, която тече изъ-подъ развалините, е била агназма въ черковата.

Като преминахме около $\frac{1}{2}$ часъ отъ Златица, то долината захвана да става по-тѣсна и по-тѣсна и по-полюте на Стара-планина са срѣщатъ вече по нѣколко джрвета. Скоро ние влѣзохме въ доволно тѣсенъ и кривъ тѣснакъ, по който течатъ малки рѣчици. И отъ двѣте страни на тѣснакътъ, като двѣ стѣни, стѣрчатъ годи скали съ стрѣмни поли и съ високи вѣрхове, на които стѣрчатъ храстеци и дебѣли джрвета. Тоя тѣснакъ, който ту са разширява, ту изново приемава по-напредниятъ си видъ, са продължава около седемъ часа пѣть и свършва са близо до Камарци. Отъ това село и до Новоселци са простира малка възвишенность, която е обрасла съ храстеци и която е покрита съ камѣндаци. Отъ Златица, дѣто ние препошувахме, до София има около 16 часа. Слѣдователно ние бѣхме принудени да препошувате още веднашъ въ селото Барнево или Барово, което са намира при самиятъ Искаръ, и въ което цѣцаринѣтъ ханджия ни нахрани добре, ако и да не бѣше въ състояние да удовлетвори друга една наша още по-важна тѣлесна погрѣбность, т. е. да ни стопли. Тука сѣмъ длъженъ да ви ява, че когато ние оставихме Златица и когато влѣзохме въ планинските тѣснаци (на 31. Марта), то на насъ са носила силенъ дждъ, измокри ни до голо тѣло и накара ни да чукаме жѣбите си послѣ сидниятъ студень вѣтаръ. Тоя вѣтаръ бѣше до толкова студень, щото скоро земята и разцѣвтѣвшите са вече джрвета са покриха съ снѣгъ, лапавиците падаха, шѣркѣлете не бѣха въ състояние да лѣтатъ и сичката природа доби печалень видъ. Разбира са, че нашиятъ цѣцаринъ ханджия, който са бѣше приготвилъ вече за лѣто, нѣмаше нито джрва, нито хартии по прозорците, и ние цѣла ноцъ, мокри и измързнаде, бѣхме принудени да трѣпереме подъ замързнадите юмурлуди и на замързнадите кидимчета. Но въ Барово джрвата и презъ зимата са считатъ за раскошество и жителите горатъ мамуде, лайна и слама, защото горите сѣ далече и за джрвата трѣба да са плаща на сѣсѣдните селѣне.

(Продължава са).

МЕДИЦИНСКИ БЕСѢДИ.

Сѣнъ и сѣнища.

Сѣнка работа или дѣятелность на органите отъ нашето тѣло влѣче слѣдъ себѣ си загуба на материята и на силата въ работающиятъ органъ, и тая загуба, — ако на ослабениятъ органъ трѣба да са върне надлѣжащата дѣйствителна сила, — е длъжна да бжде волкото са може по-скоро възнаградена съ правилно питание. Това са извършава въ времето на упокоението на органѣтъ съ помощта на протѣкающата по него крѣвь, когато изъ послѣдната са отдѣлява въ тканите на органѣтъ новъ строителенъ материалъ, въ видъ на хранителна воденикавостъ, който са и употреблява за обновлението на органѣтъ. И така, отъ правилното отношение между работата и почивката, а именно отъ дѣятелното питание (отъ енергическата обмѣна на вѣществата) на тканите, които сѣставляватъ тие органи, зависи здравето и ялкотата на нашите органи. Разбира са, че това питание може да са сѣхрани само тогава, когато чрезъ органѣтъ протича правилно добра (хранителна) крѣвь. Ако ние да би пожеладе да накараме нѣкоя органъ, на когото можеме да имаме произволно влияние, да дѣйствува безпрестанно, то би настѣпила най-послѣ такава минута, когато неговото ослабление би станало до толкова силно, щото никаква сила на нашата воля не би могла вече да произвѣде въ него дѣятелность. Това безсилне бива слѣдствие отъ ослаблението на органѣтъ, т. е. отъ изгубенната отъ него при работата органическа материя. Ако напрѣжението бива твърде значително, то ослабениятъ и обезсилениятъ органъ изисква и повече продължително спокойствие за своето възстановление. Но при чрезмѣрно силното напрѣжение (при неестѣвенно напрѣжената работа) ослаблението по нѣкогашъ преминува въ продължителенъ паралисъ (умъртвление), когото ние не можеме вече да храниме съ спокойствие. Както извѣрждното напрѣжение отчасти или сѣвсѣмъ може да унищожи дѣятелната сила на органѣтъ, така сѣщо и твърде продължителното спокойствие може малко-по-малко да произвѣде въ него безсилне и най-послѣ дѣйствителенъ паралисъ, а именно послѣ на ненормалното и педостаточното питание. Вѣтре въ нашето тѣло, както ни са чини, непрестанно са извършватъ така нарѣченните растителни процеси, които поддръжатъ обмѣната на материята или животѣтъ, но това са намъ само чини така, защото при сичките тие дѣятелности (или крѣвообращението, джханнето и пищеварението) бива така сѣщо време и за почиванне, но това са случва само на твърде кратакъ срокъ, т. е. въ онова време, когато са напълва загубата на вѣществото, която е произлѣзла отъ непродължителната дѣятелность на работащите органи. Сѣвсѣмъ друго бива съ оние органи, които служатъ за така нарѣченната духовна дѣятелность (за чувствованието, за мышлението и за исканието), т. е. съ главениятъ мозакъ. Съ помощта на органите за чувствата, а особенно на висшите чувства, каквото сѣ зрѣнпето и слухѣтъ, нашиятъ мозакъ са възбуждава постоянно камъ дѣятелността на външаниятъ миръ, и за това най-послѣ настава моментъ, когато неговата дѣятелность става се по-слаба и по-слаба, и най-послѣ сѣвсѣршено угасва. Това състояние на ослабелата материя на главениятъ мозакъ, когото происхожда така сѣщо и отъ материалната загуба на мозговите вѣщества, по причина на неправилната дѣятелность въ времето на бдѣнията, — е сѣнъ, въ времето на когото, съ помощта на питанието (съ сѣдѣйствието на протѣкающата чрезъ главениятъ мозакъ крѣвь), происхожда попълнение на изгубенната мозгова масса. Колкото по-спокоенъ е сѣнѣтъ и колкото по-спокоенъ е процесѣтъ на питанието вѣтре въ главениятъ мозакъ, толкова разбира са, трѣба да бжде по-пълно и възобновлението на

мозговото вѣщество и енергията на главенниятъ мозакъ. И така, само оне твари, които сж надарени съ главенни мозакъ, спатъ. Ето защо сжнть е необходимъ не само на човѣкътъ, но и на по-голѣмата частъ огь животните, ако тѣхниятъ мозакъ и да не е до толкова голѣмъ и сжвршенъ, колкото у човѣкътъ. Когато рибите спатъ, то ние можеме да ги хванеме съ ржцете си, а че крокодилете и гущерете спатъ на слжнце, това е вече извѣстно. Слѣдователно сжнть е сжвршено необходимъ за възможността на духовната дѣятелность (за мозговата работа), защото безъ тоя сжнъ ослабението на мозговата масса огь прекъсноваемата работа би трѣбало да достигне до оная степенъ, щото мозакътъ, като са пзмѣни въ своето устройство, би станалъ сжвсѣмъ неспособенъ за по-нататшнн дѣятелность. Колкото по-продължително и по-силно е напрѣжението на мозговата дѣятелность, толкова повече и мозакътъ са нуждае огь покой и огь сжнъ. И така, ако нѣкой органъ, за поддржаннето и за подкрѣдението на своята сила, има нужда за надлѣжащи промѣнителенъ преходъ огь спокойствие на дѣятелность и въ правилно питание, то тоя органъ е именно главенниятъ мозакъ, който управлява духовната дѣятелность и, по своето сжвршено устройство въ човѣкътъ, го възвишава далече надъ другите животни. Множество възрастни и млади хора само за това не владѣятъ колкото трѣба своите умственни способности и страдаятъ огь болѣсти въ мозакътъ (главенни болове, главокрушения, нервни разстройства и лошаво разстроение на духътъ), че са отнасятъ неправилно съ тоя органъ; даватъ му или тврде много, или тврде малко работа и почивка; раздражаватъ го тврде много ту съ чувствени, ту съ умствени възбуждения; съ една дума, накарватъ го да работи или извррдно или недостаточно. Дорде воспитателите са неубѣдаты, че главенниятъ мозакъ прави огь човѣкътъ човѣкъ и че огь отношението съ тоя органъ зависи доброто и лошавото въ психологическо и въ физическо отношение, до тогава огь човѣческитъ родъ нѣма да излѣзе онова, щото би могло и щото би трѣбало да излѣзе. Въ сегашнитъ време са случва тврде чѣсто, щото огь тврде ранното и силното напрѣжение на мозакътъ питанието и дѣятелността на неговата материя, — безъ да са повржда общото здравие и безъ да сжществуватъ каквито и да е физически повреждения, — са нарушава до толкова, щото мозакътъ при сичката своя слабостъ бива тврде раздражителенъ и поражава са до такава степенъ въ най-обикновенните впечатления, щото дѣятелността му, като ослабва се повече и повече най-послѣ са парализира сжвсѣмъ. Това сжстояние, което са нарича раздражителна слабостъ на главенниятъ мозакъ, тврде чѣсто бива причина на главенни болове и на безсжници, на прихотливостъ и каприци, на шокондрии и истерикъ, и не рѣдко преминува даже въ душевна болѣсть. Но сичките тие страдания би било възможно да са избѣгнаты или да са отстранаты, ако са погрржвме на време за правилното отношение съ мозакътъ и за неговата надлѣжаща дѣятелность и покой.

Понѣкогашъ, а особенно при раздражителната слабостъ, мозакътъ продължава да работи и на сжне, защото са побуждава огь най-разнообразните причини, но безъ влианието на нашата воля, и продуктътъ огь тая работа, която са пренася въ органите на мишленнето, биватъ сжнщата. Очевдно е, че и тая работа ослабява нѣколко нервната масса, и за това ози сжнъ, който са сжпровожда съ различни балнувания, а особенно ако тие балнувания биватъ продължителни и ако са отлчаватъ съ възбуждающн свойства, никога не избистря и не възстановлява мозакътъ до толкова правилно, колкото дълбокитъ и спокойнитъ сжнъ безъ сжнщца. При живите и силните сжнщца продуктътъ на мозговата дѣятелность, т. е. сичкото представление, са запечатлѣва до толкова дълбоко на мозговата масса, щото даже и послѣ пробуждението тоя са удържа въ възпоминание. Ние удър-

жаваме въ памѣттята си до самото пробуждение даже и балнуванията, които сме изговориле въ времето на непжлнитъ сжнъ или на полусжнть си. Материятъ за балнуванията и за сжнщцата ни доставлява памѣттята, и явяющите са на сжнтьтъ ни картини са обусловляватъ съ това, че полученните по-напредъ впечатления пзъ вжн-кашнитъ миръ оставатъ въ нашитъ мозакъ като отпечатани, на които правилното или неправилното сжчетанне сжздава въ сжнтьтъ ни по-малко или повече естествени и сложни балнуванията и сжнщца. Слѣпорождените никога не могатъ да видатъ насже такава нѣщо, което принадлежи на зрѣннето, а глухонѣмите — нищо такава, което подлѣжи на слухътъ. Само по себѣ си са разбира, че и животните, които са надарени съ мозакъ, така сжщо сж длжнни да видатъ сжнщца, повече или по-малко подобни на човѣческите, сжобразно съ степенята на развитието на тѣхнитъ мозакъ.

На сжнтьтъ обикновенно предшества чувство за сжнливостъ, което са възказва съ ослаблението на дѣятелността на духътъ, на чувствата и на мускулете, на които са сжпровождава съ чувството на разслабението и на умореностята, на зѣванието и на протиганието. Предъ затворенните очи са появяватъ неясни фигури, темни или свѣтли точки и мъгла. Но не въ едно време угасва дѣятелността на сичките усѣщания и движения: нервите на вкусътъ, на обонянието и на зрѣннето заспиватъ по-напредъ, нежели нервите на слухътъ; мускулете на гърбнитъ мозакъ — по напредъ, нежели мускулете на оконесносите. Послѣ сжвршенното прекращение на дѣятелността въ пропзволнитъ движения, очите са затварятъ, главата нависва напредъ, долнитъ челюсть са отпуца, и заедно съ заспиванието на чувствата изчезва и сжзнанието. Но даже и въ времето на сжнтьтъ са продължаватъ спокойно така нарѣченните растителни процеси, които служатъ за обмѣните на материяте (за питанието, за животътъ), само малко по-полека и по-равномѣрно; сжрцето тупца малко по-спокойно, джханнето става равно и дълбоко и движението на чирвата, слѣдователно и ппщеварението, биватъ по-регуларни. Огь началото сжнтьтъ обикновенно бива най-дълбокъ и най-сикоеецъ; колкото са продължава по-нататкъ, толкова става по-легкъ и лесно преминува въ полусжнъ. При неестествените пробуждения човѣкътъ не тугакси дохожда въ пжлно сжзнание; а при постепенното пробуждение най-напредъ оживява слухътъ, послѣ зрѣннето и най-послѣ силата на движението. Признаците на здравитъ сжнъ сж слѣдующите: тоя дохожда послѣ предшествовавшите, дълго продължаващите са дѣятелности на органите на умътъ, на чувствата и на движенията; тѣлото въ времето на сжнтьтъ са намира въ сжстояние огь сжвршено спокойствие и приемава непринужденно, сжпровождаемо съ ослаблението на мускулете, положение; джханнето става правилно и равномѣрно, пудсьтъ по-небжрзъ и кожатата по-мегка; сжнтьтъ са не нарушава съ сжнщца и съ балнуванията; чувствата, а особенно слухътъ, подпжлно губатъ своята способность да вжспрѣматъ вжнкашните впечатления, но въ това сжщо време гѣхното пробуждение не е ягко тѣшко и най-послѣ, по прошествието на сжотвѣтствующето време, сжнтьтъ самъ преминува и оставя въ организмътъ чувство огь отморка и огь избстрение.

(Продължава са).

НАРОДНО ОБРАЗОВАНИЕ.

(Публици лещии огь Е. Лабуде).

I. За самообразованието.

Милостиви господжи и господа! Азъ мисла, че ща да предупреда общото желание на нашето общество и на на-стоящегоо сжбрание, ако по-напредъ огь сичко изява бла-

годарност на г-на Мера, който ни е оказалъ честь съ своето лично присъствие. Както сте имале вече случай да чувате, че нашата библиотека е основана и поддръжка са единствено отъ нашите собствено сръдства (отъ такива сръдства, които, както видите и сами, не сж твърде богати), но тя е отворена за сѣкиго; тя е муниципално (общо) учрѣждение въ най-обширното значение на тая дума. Ето защо ние ще да бъдеме щастливи сѣки пътъ, когато първото правителствено лице на нашиятъ округъ ни удостоява съ своето посѣщение и когато ни помага съ своите сжвѣти. Азъ ще да поблагодара така сжщо и г-на вицъ-ректорътъ на Сорбонната, който така любезно е предоставилъ на нашето распорѣждане тоя голѣмъ салонъ, т. е. тая славна аудитория, която е привикнала да види между своите стѣни много по-учени общества, отъ колкото е нашето. Не ще ли да са покаже чудно на Сорбонната, когато тя види, че камъ нея припкатъ отъ сѣка една страна такива дѣца, които тя не е кърмила съ своите гърди? — Сорбонната е стара и видѣла е много, слѣдователно тя е длъжна да бжде снисходителна и нищо не трѣба да я зачудва. Азъ ще да кажа даже и нѣщо повече: тя трѣба да глѣда съ удоволствие на тоя нови успѣхъ камъ онова, камъ което тя сѣкога са е стремилла. Преди петъ столѣтия, когато единственното убѣжище на науката е била черковата, Сорбонната е принимала въ своите обятия сичкото духовенство, което е дохождало тука да са учи. Слѣдъ време, когато у дворянството и у сръднѣното сжсловие са пробудило желание да са учатъ, то Сорбонната са разширила и открила за младѣжките факултети по сичките классове на знанието. Сега ние правиме още една нова крачка напредъ: ученето и просвѣщенето ставатъ потребность на народътъ. Какъ да са не порадваме на подобенъ гостенинъ?! Какъ Сорбонната да не признае въ него едното отъ своите дѣца, одавна забравенното, което сега иска своето мѣсто около майчиното си огнище! Привѣтствие на старата Сорбонна и благодарност за нейното гостоприѣмство!

Сега, милостиви господа, азъ искамъ отъ васъ позволение да говора съ вазе сжвършено просто. Ако азъ и да не сжмъ ораторъ, но уважавамъ краснорѣчието; азъ признавамъ неговата важностъ въ оние сжбрания, дѣто е нужно да са сжбудатъ или да са успокоятъ страстите; но тука, между насъ, когато трѣба да са говори за нашите собствени дѣла, не сж нужни ни величественни движения, ни гръмовити фрази. Намъ е нужна истината. Истината да ви кажа откровенно, сѣкога ми са представлява като честна жена. Не са ли е случвало вамъ да видите, какъ нѣкоя честна жена съ голѣми разности и трудове разширява до безконечностъ своятъ кринолинъ (малаковъ), привезва на своята глава голѣма кждѣла чужди косми, като изхарчи най-послѣ своето сжстояние, дохожда до убѣждение, че тя не прилича вече на честна жена. Сжщо бива и съ истината: когато я китишъ, белисвашъ и червисвашъ, то тя приема видъ на лъжа. Ние трѣба да ѝ оставиме нейната простота, защото тя е нейната най-голѣма прелѣсть; само на простотата е тя обязанна за оная прелѣсть, щото който я узнае единъ пътъ, той не е вече въ сжстояние да отвърне отъ нея ни своите очи, ни своето сжрце. Азъ искахъ да поговора съ васъ за библиотеката, но вие сте вече слушале за нея толкова пълни и толкова добри отчети, щото азъ би билъ принуденъ само да пълпа по проложенниятъ и известниятъ вече вамъ пътъ. Не зная какъ е за васъ, а за

мене нѣма нищо по-несносно отъ повторенията или отъ вариациите. Азъ по-добре трѣба да избира такавъ предметъ, който стои близо до нашата библиотека: азъ ще да поговора тука за образованието и преимущественно за самообразованието, което са достига съ четене. И така, азъ ще да са постарая да ви покажа косвенно ползата отъ библиотеката и да добия вашето добро расположение камъ тоя учрѣждение.

Какво нѣщо е това образованието? На тоя вопросъ непрѣмнно трѣба да са направатъ опредѣления, а опредѣленията въобщо иматъ онзи доволно голѣмъ недостатокъ, щото тоя, който ги прави, не сѣкога ги разбира, а оние, за които са назначаватъ, ги не разбиратъ почти никога. Но азъ ще да са постарая да направа едно опредѣление и ще да го потвържда. Образованието е наука на животътъ, а искусството — да са живѣе добре. Земедѣлието, наприкладъ, е искусство да извѣркаваме изъ земята сичко, щото тя може да произвѣде; подобно на това и образованието има цѣлъ да извѣрче изъ човѣкътъ сичко това, щото тоя човѣкъ може да даде; съ други думи, да развие сичките неговии органи, сичките неговии способности; а защото сичкото благосжстояние на човѣкътъ са заключава въ пълното развитие на неговите органи и способности, то науката, която му помага да ги развие и да са ползува отъ тѣхъ, е заедно съ това и наука на животътъ. Ето моето опредѣление. Да са постараете сега да го оправдаете. Образованието, както казахме вече, са заключава въ пълното развитие на органите и на способностите. А що е това органи и какво е това способности? Тука трѣба да са докача до философията, но азъ ще да са старая да говора кратко и ясно. Първото, щото обърща камъ себѣ си нашето внимание, когато ние захващаме да разглѣдаваме себѣ си, е нашето тѣло. Това тѣло са сжстои отъ органи, които ни привождатъ въ сношение съ вжикашиятъ миръ: очите — за да видиме предметите, краката — за да са приближаваме до тѣхъ, рѣцете — за да ги земаме, ушите — за да са обясняваме съ другите, гласътъ, за да имъ отговаряме. И така, ето що по-напредъ отъ сичко ни пада въ очите: тѣлото и органите. Тие органи сж способни да са развиватъ чрезъ упражнение и да достигатъ до чудна тжнкота. Но тѣлото, какъ да ви кажа, не е нищо повече, освѣнъ вжикашия часть на машината. Вътре има сила, която привождатъ въ движение органите, която ги управлява и която е достаточна голѣма за това, щото да повѣде тѣлото на камъ оная страна, камъ която и нему не би са искало да иде. Тая вжтрѣшня сила е душата, която има свои способности, както и тѣлото свои органи. Философията е классифицирала способностите на душата; тя е раздѣлила душата на двѣ голѣми области, които ние легко откриваме въ себѣ си даже послѣ минутно размишление. Изпърво, умътъ, който има длъжностъ да изслѣдова истината. Умътъ, отъ своята страна, са подраздѣлява на способности, различни по сръдствата, които той вжспринимава отъ впечатленията на вжикашиятъ миръ. Способността на ощущенията ни открива присъствието на предметите; способността на сжжденията обличава двѣ усѣщания и сравнява ги; разумътъ извожда заключения изъ направенните наблюдения; памѣтъта вжспроизвожда явленията, а вжображението ги сжединява. Сичкото това сжставлява първата область на душата, която са нарича умъ. Послѣ това въ джното на душата, по-дълбоко отъ умътъ, са намира онова, щото въ оби-

живенниятъ разговоренъ езикъ са нарича сърце, т. е. страстите, които ни вдигатъ напредъ, и волята, която пуца въ ходъ сичката машина. Най-послъ, между умътъ и сърцето има нѣщо срѣднѣно, — така нарѣчената совѣсть, — най-вѣрното оглѣдало, което ни дава възможность да видиме сами себѣ си и да обсъждаваме своите дѣйствия. Ето ви сичкиятъ човѣкъ: той е тѣло, умъ и сърце. Ето що са ползува човѣкъ при рождението си; ето що е длъженъ той да развива; ето ви, ако мога да са израза така, капиталътъ, съ когото сѣки отъ насъ влиза въ свѣтътъ и изъ когото трѣба да бѣде извлѣчена, колкото са може по-голяма полза. А можеме ли да го злоупотрѣбляваме? можеме ли да изгубиме напрасно тоя капиталъ? Обърнете са камъ своите възпоминания: кой отъ васъ не е познавалъ въ школата или въ фабриките такавъ младъ човѣкъ, който е билъ щедро надаренъ отъ природата, който е билъ здравъ и уменъ и който изведнашъ, като са предавалъ на страстите, на бездѣйствието, а може и на пиянството, е исхабѣвалъ за нѣколко години капиталътъ си, койго би му стигналъ за цѣли седемъ години. Той става банкротъ, а банкротството въ подобенъ случай е болѣсть и смъртъ. Съществува и такива хора, които, като получатъ отъ природата твърде посредственъ умъ, предпочитатъ да живѣятъ въ праздность и въ лѣнливостъ. Тѣхъ рѣдко можѣме да срѣшваме въ Парижъ, но въ провинциите ги има доста. Колко мамини дѣщца, твърде гордѣливи за това, за да станатъ работници, но недостаточно способни и енергически за това, за да си очистатъ другъ пѣтъ, разпърсватъ сичкиятъ свой животъ изъ кърчмите и изъ каветата! Когато тие умиратъ, то имъ възвдигатъ драгоценни памѣтници съ ораторски епитафии: добаръ баща, добаръ сжпругъ, добаръ синъ. . . и пр. и пр. Но ако истината да би имала право да са изскаже, то тя би начъртала на тие камане слѣдующите думи: „той е испилъ 30,000 бардаци пиво, изигралъ е 40,000 партии на домино и испушилъ е 100,000 лули тютюнъ. Ето ви сичкиятъ неговъ животъ.“ А трѣбало ли е да са появява човѣкъ на тоя свѣтъ само за това, за да свърши животътъ си така, а не друго яче? Да ѣде, да пие и да спи, — това, както ми са чини, е принадлежностъ на животните, а не на човѣкътъ. Да кажеме сега нѣколко думи за сърцето и за оноа, що то изисква. Срѣщатъ са множество хора, които рано заглушаватъ въ себѣ си онаа потрѣбностъ, която са нарича любовь, т. е. источникътъ на много прекрасното; тие са стараятъ само за удовлетворението на своите страсти и интереси. Тие мислятъ само за себѣ си и живѣятъ само за своята полза. Когато тие умиратъ, то сѣки глѣда на тѣхната смъртъ равнодушно. Тие никога никого не сж обичале, и тѣхъ никой не е обичалъ. Тѣхното сърце е банкротъ. За наше щастие такива примѣри сж доволно рѣдки. Хората обикновено умѣятъ да са ползуватъ отъ тоя капиталъ, когото получаватъ при рождението си, и, чудно, че повѣкогашъ колкото по-малакъ е тоя капиталъ, толкова отъ него праватъ по-добро употребление. Кой, на примѣръ, не е виждалъ онаа бѣдна жена, която е овдовѣла рано, съ нейното слабо здравие, съ нейните малки срѣдства и съ нейните малки, още не оякнале дѣца? Тя знае, че е длъжна да живѣе за дѣцата си, и по причина на своите старания, на трудътъ и на честносттата тя намира срѣдства да живѣе, да воспитава дѣцата си и да бѣде любима и уважаема отъ сѣкого. Лампата е развалена и свѣтлината ѣ слаба, но тая свѣтлина е

чиста, и сѣки, който преманува по край такава любяща майка, говори: „ето ви честна жена!“

Колкото за умътъ, азъ не ща да ви привождамъ примѣри: въ Франция въобще сѣкой са ползува съ своиятъ умъ; има даже и такива хора, които безъ мѣра са ползуватъ отъ него, като го употребляватъ за достиженieto на не съвсѣмъ честни цѣли. Но душата и сърцето ползуватъ ли са отъ тѣхъ? За нашето щастие ползуватъ са. Както ми са чини, мнозина отъ насъ, като си напоминаватъ домашното бащино огнище, могатъ съ законна гордостъ да кажатъ: какъвъ благороденъ човѣкъ е моятъ баща, каква прекрасна жена е моята майка! А що може да бѣде по-високо и по-добро отъ това? За примѣръ, нека ми бѣде позволено да провнеса името на най-прекрасниятъ човѣкъ, когото не изгубихме не отдавна, а именно името на Лабруста*). Ето ви човѣкъ, който не е занималъ значително мѣсто въ господарството, но ползувалъ са е съ громадно уважение отъ обществото за оне заслуги, които той е извършилъ за дѣлото на образованието. Преди двайсетъ и петъ години на Лабруста предложиха мѣсто за мирови сждия. Той отговорилъ, че не е достаточно богатъ за това, за да приѣме това мѣсто. А хората обикновено разсждаватъ наопаки, т. е. тие говорятъ на себѣ си така: мене предлагатъ мѣсто, а азъ не сжмъ достаточно богатъ, за да са откажа отъ него. Лабрустъ е намиралъ себѣ си недостаточно богатъ за приятието полезното мѣсто именно за това, защото това мѣсто е било въ бѣдна мѣстностъ, и ако би трѣбало да са осжди нѣкой несжстоятеленъ жалецъ за неуплатата на кирята на къщата, то Лабрустъ не би можѣлъ да са удържи, за да не даде за него свои пари; а достаточни срѣдства за това той не е ималъ. Той желалъ да бѣде богатъ за това, за да има възможность да прави повече добро. Като билъ директоръ въ институтътъ св. Варвара, той, както говорятъ, добилъ единъ милионъ франги; но послѣ неговата смъртъ у него не намѣрило нищо: той употребилъ тоя милионъ за неизвѣстни бѣдни хора. Тоя рѣдакъ човѣкъ е искалъ да бѣде богатъ само за това, за да осиромашѣе за другите. Ето ви човѣкъ, който, истина да кажа, е направилъ най-добро употребление отъ капиталътъ на любовьта, койго получилъ при рождението си.

Ако е справедливо, че нашите органи или нашито способности могатъ да бждатъ развивани, то съществува ли такава наука, която да способствува и да ни ржководи камъ развитие? Какъ да не бѣде. . . Ние дрессируваме коньтъ, измѣняваме природата на това бѣдно животно, воспитаваме нашето куче, принаравяваме го за тая или за онаа цѣль, а що можеме да кажеме на човѣкътъ, когото воспитаваме не за насъ, а за него самиятъ, т. е. какво трѣба да правиме за него, за да са усжвршенствува и да достигне щастие на земята? Воспитанието играе такава важна роля въ животътъ на сѣки човѣкъ, що великиятъ ингелизски философинъ Локкъ е билъ сжвршено правъ, когато е казалъ, че отъ десетѣте човѣка, деветѣте сж обаянни за сичко, що то тие иматъ, добро или лошаво, на воспитанието. Азъ мисла, че опитътъ на сѣкого отъ васъ ще да потвърди справедливостъта на моите мисли. Воспитанието, както ви азъ казахъ вече, е наука и искусство за животътъ; знанието на

*) Лабрустъ е билъ членъ въ сжвѣтътъ на библиотеката. Той е билъ примѣникъ на Грасйолс.

тая наука и на това искусство сж необходими за сѣкого;
ето ви сичката тайна на образованието.

(Продължава са).

НАРОДНА ПѢСЕНЬ.

Мама Чевдарю думаше:
„Чевдарю, синко Чевдарю,
Като си стадо зазими,
Кржмилото приготи ли,
Че ще зла зима да ладне,
Зла зима чума говѣжда.
Овчи шапѣ и спаница?“
Чевдаръ си мами думаше:
„Приготиохъ мамо, приготиохъ,
Дилядо кови сжъхъ сяно,
Петстотинѣ шумни дигници,
Двѣте човала сжъхъ трици.“
Като са зима зазими,
Храни си Чевдаръ стадото,
Храни го Чевдаръ, зими го,
Зими го Чевдаръ нази го
Отъ овчерските празници
До свѣти Гѣорги съ ягнета.“
Свършилъ е Чевдаръ кржмилото:
Хилядо кови сжъхъ сяно,
Петстотинѣ шумни дигници,
Двѣте човала сжъхъ трици,
И му стадото измрѣло!
Сѣдналъ е Чевдаръ на глѣда,
Не дере Чевдаръ никоя,
Ни овца, ни то кобила,
Нито пакъ крава ялова,
А ги на копа трушаше;
Тяжна имъ пѣсенъ пѣше;
Най-подиръ умря водачѣтъ
Съ позлатените рогове,
Съ черните очи ваклести,
Съ бѣлото руно-коприна, —
Него на копа не туря,
А го подъ бука занесе,
При хайдужкото кладенче,
На сѣдна Чевдаръ при него,
Съ меденъ му кавалъ засвири, —
Кавалъ си свири, говори:
„Лалю ле, момче сестрино.
Я развий, Лалю, байрякътъ,
Сжбери, Лалю, юнаци,
Се отборъ, Лалю, като тебъ,
Та на кярове да идемъ
По нови, Лалю, печалби,
И на ратае да платимъ, —
Господъ ни добро не дава,
Даво го дадагъ хората!“

(Записана въ с. Копривица).

КНИЖЕВНОСТЪ.

Среда богомолцевъ. Наблюдения и замѣтки во время путешествія по востоку. Отъ Н. А. Благовѣщенскаго. Второе дополненное издание. Спб. 1872. in 8°, стр. IV + 465 + IV. Освѣтъ статията „Атонъ“, която е преведена и напечатана още преди нѣколко години отъ г-на Енчова въ Русчукъ, въ тоя сборникъ сж помѣстени още слѣдующите четири твърде интересни обозрѣния: 1) Пътѣтъ отъ Цариградъ до Яффа; 2) Ерусалимъ; 3) Пътѣтъ отъ Солунъ до Воло; 4) Тессалия. Но за насъ е най-интересна втората статия, т. е. описанието на Ерусалимъ, защото тя може да послужи на нашите хаджие за пѣтеводителна звѣзда въ времето на тѣхното нѣколко месѣчно пребивание въ свѣщенния градъ. Така на примѣръ, нашите поклонници ще да узнаятъ изъ нея: първо, че въ Ерусалимъ са намиратъ цѣли махали „прокажени“ хора, до които е опасно да са доближава човѣкъ, защото тѣхната болѣсть е заразителна; второ, че въ дворѣтъ на ерусалимската патриархия, дѣто живѣе сичката градка ерархия, са спасяватъ множество нарочно приготвени за това личности, въ които поклонникѣтъ не трѣба да бжде твърде откровенъ и наевенъ, защото тѣхните рѣце иматъ чудо-

творна магнитна сила да извличатъ сичкото злато изъ кесияте на неопитните хора и послѣ да имъ показватъ вратата; третѣо, че многочисленните свѣтнини или многочисленните дискосе, опитните апостоли и чудотворните камане, дървета и др. т. иматъ магическа сила да искорѣняватъ невинния ентусиазмъ, да изсушаватъ умстенните сжзи, да убиватъ религиозните въодушевления, да преобрѣщатъ наопаки човѣческия мозакъ и да доводятъ здравомислящия човѣкъ до справедливо сжмнѣние. . . Калугерете иматъ свои агенти, които имъ явяватъ у кого колко пари дѣжатъ въ кесията, слѣдователно когато тие влѣзатъ да добилятъ благословението на патриаршеския намѣстникъ, то негово високо-преосвѣщенство имъ говорилъ просто и ясно, че Петаръ ще да даде хилядо гроша, Павелъ петстотинѣ, а Иванъ само двайсетъ. Ако нѣкой поклонникъ, по думите на г-на Благовѣщенски, са отказвалъ да даде трѣбуемата сума, то отецъ намѣстникъ го заплашвалъ и добивалъ почти на сила трѣбуемото. Когато поклонниците излѣзатъ отъ намѣстникѣтъ, то ги посрѣщатъ други инавици, които искатъ за ползата на различни черкови и параклиси, искатъ за вѣчното поминование на душите имъ (?), искатъ за правото да пѣтуватъ по брѣговете на Цорданъ и пр. А сичките тие даноци накарватъ довольно скоро богомолците да са замислятъ, да бѣгатъ отъ градските проповѣдници и да бждатъ по-осторожни. Но когато градците са увѣратъ, че въ кесията на поклонникѣтъ остава не голѣмо количество злато и сребро, то го оставятъ да живѣе както знае, да са моли дѣто желае и да прави щото иска. Разбира са, че ако поклонникѣтъ е успѣлъ да скрие нѣкоя паричка, то има дѣ да я даде и за какво да я даде, защото при сѣка икона, присѣко чудотворно мѣсто и при сѣка християнска древность са намира тенекиена кутайка и блѣдно градско лице, които ви канатъ да пустите нѣщо въ кугийката и послѣ да цѣлунете щото трѣба и когото трѣба. Нашите хаджийки разказватъ, че въ свѣтния градъ са намира такава пещера, въ която сж затворени мъртвите души, за да дочѣкатъ именно на това мѣсто възкресението на мъртвите, т. е. второто пришествие, Ние знаеме, че мнозина отъ насъ не вѣрватъ въ тие нѣща, слѣдователно нашата длжностъ, или длжността на г-на Благовѣщенски, е да изиѣсеме истината на видѣло и да ѣ дадемъ надѣждащето значение. „Азъ слѣзоохъ по сжлбата въ ерменското отдѣление, говори г. Благовѣщенски. — Тамъ са приготвяваха да служатъ. Налѣво до стѣната стоѣше нѣкакавъ си калугеринъ и предъ него четири жени и единъ мжжъ. Сичките тие единъ по единъ си прилагаха ухото на стѣната и кржстѣха са. Азъ са приближихъ и попитахъ: що е това? — „Нищо, отговори калугеринѣтъ и поглѣда на мене подозрително. — Нѣма нищо. . . шумотевица са чуе. . .“ — „Душите виатъ, мой сокоде! прекржсна разговорѣтъ му една жена. — Подъ това мѣсто, разказватъ, са намира бездлжния пжкалъ, геенната огненна, чуе са какъ виатъ грѣшните души. . .“ Въ стѣната бѣше провадено не твърде голѣмо глухо отвѣрстие, на което азъ положихъ ухото си и чухъ шумотевица, подобна на оная, каквато са чуе ако турите на ухото си раковина, чаша или празна трѣба: ту чегато вѣтаръ свири, ту чегато рѣчица тече. . . Калугеринѣтъ са скри нѣкаде си. — „Чу ли, мой синко?“ ма попитаха. — „Чухъ,“ отговорихъ. — „Спаси господи и помилуй!“ — Една отъ бабичките са прекржсти боязливо и изново приложи ухото си. Лицето ѣ бѣше блѣдно; а очите ѣ блѣстѣха съ неестественъ блѣскъ. „Ето, говорѣше тя гжгниво, — и смолата клока, и пламникѣтъ бухти. . . Охъ, какъ плаче единъ! . . Охъ, много сте вие тука, мои мили, гжлубе мои! . . Мжлчете: чини ми са, че са мѣ дойде и потжика огнѣтъ. . . Охъ, какъ пжскатъ! Не съ свониятъ гласъ пжскатъ и плачатъ; езикѣтъ имъ тѣлятъ; житѣ имъ кжсатъ. . . Господи! — Тя съ ужасъ отскокна отъ стѣната и, като трѣпереше отъ страхъ, падна на колѣна. — „Ако ма сподоби господъ да са върна дома, то сичките си пари ща да прата тука, прибави тя. — Нека помѣнуватъ моята грѣшна душа!“ Но градците не сѣкому показватъ тоя адски пжкалъ, а само на най-наивните (на най-глупавите и на най-довѣрчивите) поклонници.“

„Ако някому са случи да посѣти Ерусалимъ, продължава г. Благовѣщенски, то нека припомни моята статийка и да влѣзе въ ерменскиятъ предѣлъ; тамъ ще той да види много, щото ще да го накара горчиво да са замисли. . .“ Г. Благовѣщенски потвърждава и това, че въ Ерусалимъ и до днесъ още сѣществва джбѣтъ, подъ когото е живѣлъ някога си Авраамъ, и дървото, подъ което е сѣдѣлъ въ старите времена пророкъ Исаия, и ясенѣтъ, на когото са е обѣсиль Юда и за които разказва почти сѣка хаджийка. Едно само, както за насъ, така и за г-на Благовѣщенски, остава непонятно, а именно, какъ сж могле Аврамовиятъ джбъ и Исаево то дърво да са преселатъ въ Ерусалимъ и да останатъ и до тая минута цѣли, когато сѣки поклонникъ донася отъ тѣхъ по една доволно голѣма частъ, и какъ е можѣлъ да расте въ Ерусалимъ ясенѣтъ, когато това дърво не обича тамошниятъ климатъ? Когато г-нъ Благовѣщенски пожелае да види тоя ясенѣтъ съ очите си, то единъ отъ калугерете му казалъ така: „Азъ зная достовѣрно, че тоя ясенѣтъ сѣществуваше, но нашите го отсѣкоха преди малко време, защото отъ него произхождаха множество болѣсти, гадове и др. т. Отъ стариятъ Ерусалимъ е уцѣляла само една крѣпостна стѣна, и някъква си кула, която са нарича Давидова, ако тая кула и да е изградена до половина отъ римски камане, а отъ половина отъ турците. Така нарѣченниятъ „крѣпостъ пѣтъ“ са сжстои, по думите на г-на Благовѣщенски, отъ такива зидове и къщи, които сж изградени не твърде одавна, а калугерете водатъ по него неопитните и неувѣжливите поклонници и показватъ имъ изъ тѣхъ различни свѣтнини, като на примѣръ, ямицата въ стѣната, която ужъ направиль Христосъ, като удариль нечаянно крѣстѣтъ си о стѣната, двѣте углубления на срѣдъ улицата, изъ които едната ужъ била направена отъ паденето на Христа, а другата отъ падението на св. Богородица. „И каманете не сж могле да сжхранятъ своето естествено положение отъ божията сила!“ говорятъ калугерете. Разбира са, че както ямицата на стѣната, така и углубленията на улицата сж сжвѣсѣмъ нови, защото днешниятъ градъ е изграденъ послѣ крѣстовите походи и защото за гореказаните чудеса сж захванале да разказватъ само въ новите времена. Чудни нѣща! Не знае и кому да вѣрва човѣкъ! Нашите хаджие и хаджийки донасятъ изъ Ерусалимъ частици отъ честниятъ крѣстъ и отъ Христовиятъ гробъ, а г. Благовѣщенски ни увѣрва, че тоя гробъ не е нищо друго, освѣнъ каменна плоча, а Голгота, отъ която донасятъ прахъ и камане, не е нищо друго, освѣнъ ягка скала! Изъ сичко са види, че ерусалимските калугере уиѣятъ да удовлетворатъ желанието, или да поддржатъ суевѣрната на сѣка една нация! Така на примѣръ, ако у насъ сѣществва убѣждение, че Христовиятъ гробъ вси на въздухѣтъ, то калугерете потвърждаватъ това вѣрованне и разказватъ на поклонникѣтъ, че подобни чудеса могатъ да видатъ само праведниците. За нурѣтъ или за свѣтниятъ огънъ ние намираме у г-на Благовѣщенски така сжщо голѣми противорѣчия, ако само сравниме неговото описание съ разказите на нашите хаджийки. Тоя огънъ пада не отъ небето, а произвожда са сжвѣсѣмъ естествено отъ патриаршескиятъ намѣстникъ, който употреблява за това дѣло една добра пропорция намукъ и едно малко кандилце, което до това време гори подъ престолѣтъ. Г. Благовѣщенски ни увѣрва още, че Ерусалимъ получава громадни доходи, ако калугерете му и да са оплакватъ отъ своята сиромашия. Той изчислява, че само руските поклонници жертвуватъ по великъ-день повече отъ 20,000 рубли. А другите православни народи? Освѣнъ това, Ерусалимъ има доходи изъ Бессарабия, изъ Ромѣния и др. „А дѣ са дѣватъ тие сумми?“ пита г. Благовѣщенски. Граждѣте, които обичатъ да не работатъ или да живѣятъ на чужда сѣтка, му са оплакале, че турците, т. е. правителствените чиновници, ги обиратъ, но той не вѣрва, защото видѣлъ съ очите си сжвѣсѣмъ друго. По неговото мнѣние, по-голѣмата частъ отъ манастирските богатства са харчи за процеси, които са водатъ между партиите, между религиите и между народностите. Ние, които познаваме грѣ-

цките калугере по-отблизо, можеме смѣло да увѣрваме рускиятъ писателъ, че и неговите заключения сж преувеличени. Манастирските богатства са харчатъ отъ патриархѣтъ, отъ намѣстникѣтъ му въ Ерусалимъ, отъ еромонахете и пр., които не сж са отказале отъ мирските суети и отъ своите фамилии и които обичатъ да раскошествуватъ на чужда сѣтка. Когато единъ човѣкъ не желае да открие истинните причини на това или на оноа зло, то обикновенно свалѣ вина на другито. Ние познавахме едно духовно лице, което преди петнайсетъ години ходеше изъ Москва и проповѣдаше крѣстовъ походъ противъ някъкви си лични гонители на православнето, които ужъ палиле православните манастире, убивале калугерете, безчестили свѣтнините и пр.; а руските християне плачѣха, въздишаха, даваха своите рубли за възобновлението на изгорениятъ храмъ, за душепоманянето на убиеците калугере и за възстановлението на падналите свѣтнини. Ако някой знающа и уменъ човѣкъ да би послушалъ граждѣте разкази по Россия за мнимото варварство на някои сжвѣсѣмъ невинни хора, то негодованието му би излѣзло изъ своите граници. Друго, единъ калугеринъ преди десетъ години просѣше по Россия милостина за възобновлението на единъ отъ многочестенните чудотворни граждѣ храмове, който билъ изгорѣнъ отъ арнаутете; а ние знаеме, че тоя манастиръ никога не е горѣлъ и че ни единъ арнаутинъ не е преминувалъ презъ прагѣтъ му, освѣнъ неговите собствени зашѣте, които сж обзавани да го вардатъ даже и отъ гарванете. Но да оставиме това. Самъ г. Благовѣщенски ни увѣрва, че граждѣте калугере, въ продължението на много години, сж сжбирале по Россия пари за някъкви си школи между православните арабе и за някъкви си болници, които не сж могле да израстатъ и до тая минута. Извѣстно е вече какви нежгласия и каква вражда произхожда между граждѣте и православните арабе. Ние сжвѣтваме нашите писатели да преведатъ сичката книга на г-на Благовѣщенски, защото тя ще да отвори очите и на православните християне и на нашето честито правителство, които не могатъ ни да си въобразатъ, какви незаслужени кѣтвети са пжрекатъ по свѣтѣтъ противъ различни лица и нации. . . Ние намираме въ тая книга и множество невѣрли, лжвовни и преувеличени свѣдения, но г. Благовѣщенски не е кривъ ни най-малко, защото тие свѣдения му сж биле давани отъ граждѣ, а особено отъ калугере, които никога не биватъ задоволни отъ своето положение. Знающиятъ преводачъ трѣба да направи множество примѣчания, отъ които да са възползуватъ и русите, ако желаятъ да знаятъ истината.

ПОЛЕЗНИ КНИГИ.

- * * Ханъ, М. Дня природы въ недрахъ земли. 19 печ. листа съ 34 картини. Цѣна 1 руб. 50 к.
- * * Ханъ, М. О племенахъ земнаго шара. 3 тома. 58 печатни листа съ 164 картини. Цѣна 5 руб.
- * * Leskien, A. Handbuch der albulgarischen (altkirchenslavischen) Sprache Grammatik. Texte. Clossar. Weimar. Herman Böhlan. 1871, in 8°, стр. 245.
- * * Pierre, J. J. Etudes théoriques et pratiques d'ayronomie et de physiologie végétale. T. 4. Plantes industrielles. Recherches diverses. (304 p. 18). 3 fr. 50 c.

РАЗЛИЧНИ ИЗВѢСТІЯ.

* Днесъ е доказано вече, че и у животните трѣба да са привива шарула или сипаница, както и у човѣкътъ, защото тая болѣстъ свирѣпствува и между тѣхъ доволно значително. Опитѣтъ е доказалъ, че оние животни, които сж заболѣвале отъ тая болѣстъ и които сж биле булосвани искусвенно, сж са спасявале отъ голѣмите епидемии.

Г-нъ Мишоуъ Копортоуъ (евреинъ) благоволи да подари едно год. теч. II год. отъ в. „Знание“ за Вѣл. Читалище въ Сливенъ.